

Teberrûkât Eşyalarının Evkâf'taki Serüveni

Nilgün Çevrimli *

Öz

Bu çalışmada vakıflar için oldukça önemli olan *teberrûkât* eşya kavramının değişik yönlerden ele alınarak, vakıf kavramı içerisinde taşınabilir eşyanın yeri ve önemi, yüzyıllar önce başlayan bu gelenekte nelerin, kimler tarafından niçin ve nasıl bağışlandığı, bu eşyaların hangi süreçlerden geçtiğinin tespit edilmesi öncelikle hedeflenmektedir. İkinci olarak da, zamanla gerek vakıflar mevzuatının değişimi, gerekse Eski Eserlere ilişkin mevzuatlarda yapılan değişiklikler ve teknolojinin hızlı gelişimi ile *teberrûkât* eşyası algısının nasıl değiştiği, bu değişimin ne gibi sorunlara neden olduğu incelenmektedir. Son olarak da, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kurumsal olarak bu konuda neler yaptığı, neler yapılabileceğine ilişkin önerilerin sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teberrûkât Eşyası, Vakıf, Vâkıf, Vakfiye

The History of Donated Relics to Waqfs

Abstract

This present study primarily aims to examine the importance of the concept of *teberrûkât* (donated relics) goods for waqfs. Firstly, this work will discuss the tradition of donating relics, the reasons for such a donation, the donor's profile and the ever changing circumstances of it. Secondly, the changes in waqfs legislation, as well as changes in legislation related to the ancient monuments, and the rapid development of technology have altered the reception and treatment of donated relics. In addition, the problems stemming from these changes are also studied. Lastly, this work will propose what the General Directorate of Foundations could do to further preserve donated relics.

Key Words: Charitable Goods, Waqf, Founder of Waqf, Foundation Deed of Pious Endowment

* Sanat Tarihçisi, Vakıf Uzmanı.

1. Giriş

Teberrûkât eşyası tanımı konuya duyarlı bilim çevrelerince bilinmekle birlikte, yaygın olarak cami ve mescitlere bağışlanmış eşya anlamında kullanılmaktadır. Oysa teberrûkât eşyası kavramı derinlemesine incelendiğinde birçok disiplini etkileyecek kadar geniş bir zamanı içine alan önemli ve derin bir konu olduğu, bu tanımın ise buzdağının sadece görünen kısmını simgelediği anlaşılar.

Teberrûkât eşyası kavramı Türk vakıf medeniyetinin oluşması ve gelecek kuşaklara taşınması bakımından oldukça önem arz etmesine karşın ilgilileri dışında pek de fazla özümsemediği, konuya ilişkin sorunların dile getirilmesi bağlamında ise sorunu içselleştiren sadece birkaç sanat tarihçisi tarafından ele alınarak gündeme taşınmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu önemli çalışmalardan ilkinde Bayram(1999:80-82) taşınır kültür varlıklarının yasadışı trafiğinin önlenmesi, korunması ve mevzuatına ilişkin hususları konu alırken, Karaduman ise (2002:46-55), çalışmasında teberrûkât eşyasının korunmasına yönelik öneriler sunmuştur. Bu çalışmalarda daha çok kaçırılan teberrûkât eşyaları, korumaya yönelik bazı girişimlerden ve önerilerden söz edilmiştir. Ancak, konunun vakıflar bağlamında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadığı gözlenmiştir. Bir diğer çalışma ise, Deniz'in Vakıf Eserlerde bulunan teberrûkât eşyalarından oldukça büyük bir bölümü kapsayan halı, kilim, düz dokuma yaygılar ve günümüzdeki durumlarına dikkat çeken makalesidir (1994:283-296).

Bu düşünceden hareketle, çalışmada vakıflar için oldukça önemli olan *teberrûkât eşya* kavramının değişik yönlerden ele alınarak, vakıf kavramı içerisinde taşınabilir eşyanın yeri ve önemi, yüzyıllar önce başlayan bu gelenekte nelerin, kimler tarafından niçin ve nasıl bağışlandığı, bu eşyaların hangi süreçlerden geçtiğinin tespit edilmesi öncelikle hedeflenmektedir. İkinci olarak da, zamanla gerek vakıflar mevzuatının değişimi, gerekse eski eserlere ilişkin mevzuatlarda yapılan değişiklikler ve teknolojinin hızlı gelişimi ile *teberrûkât eşyası* algısının nasıl değiştiği, bu değişimin ne gibi sorunlara neden olduğu incelenmektedir. Son olarak da, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kurumsal olarak bu konuda neler yaptığı, neler yapılabileceğine ilişkin önerilerin sunulması amaçlanmaktadır. Yöntem olarak da öncelikle, *teberrûkât eşyası* kavramının oluşmasında yatan birincil sebeplerin or-

taya konulması noktasında konunun özünü oluşturan vakfiyeler analiz edilmiştir. Sonrasında konunun vakfiyelerde nasıl ele alındığı, nelerin ne şekilde, niçin vakfedildiği gibi hususlar rastgele seçilmiş bazı vakfiyelere referansla ele alınmıştır. Konuya ilişkin yasal düzenlemeler de kronoloji esas alınarak mevzuatlar çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu mevzuatlar çerçevesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılan düzenlemeler de konuya ilişkin bütüncül bir yaklaşım sunulması bakımından değerlendirilmiştir.

2. Teberrûkâtın Anlamı ve Teberrûkât Eşyası

Kelime anlamı olarak *teberru'*, bir mal veya hakkın ahare meccanen terk ve temlik (parasız bağışlanması) yerinde kullanılan bir tâbirdir. Arapça bir kelime olan *teberru'*, uhdesinde vacip olmayan atıyyeyi, hediye vermektir. Cem'î *teberrûkât*'tır. (Pakalın 1983 :430) Bir başka tanımda ise bir şeyi bereket veya saaded vesilesi sayarak almak veya vermek, *hayr-ı ilâhiye hissedâr olmak* şeklinde de geçer (Ağırman,2012:5/2).

İslam inancına göre insanlar Allah'ın rızasını kazanma, Allahın evi hüviyetindeki mâbedleri güzelleştirme arzu ve düşüncesiyle ibaded ettikleri cami ve mescitlere bir takım eşyalar bağışlamışlardır. Kişi veya kuruluşlar tarafından cami ve mescitlere bağışlanmış her türlü eşya *teberrûkât eşyası* olarak tanımlanmaktadır. Bu eşyalarının kayıtlarının tutulduğu defterlere de *teberrûkât defteri* denilmektedir.

Teberrûkât eşyası olarak tanımlanan objelere bakıldığında; halı, kilim, el yazması, kitab, cüz, Kuran-ı Kerim, fors, sancak, deve kuşu yumurtası, buhurdan, kılıç, hat, kâse, tabak, Sakal-ı Şerif kutusu, şamdan ve mumu, kandil, buhurdan, gülâbdan, avize, saat, rahle, sandık, kapı örtüsü, türbe örtüsü, minber örtüsü, âlem, *Cihâyâr-ı Güzin*⁽¹⁾ hilye-i şerif, her türlü cam ve madeni vb. birçok taşınır eşyanın yer aldığı görülmektedir.

3. Vakfiyelerde Teberrûkât Eşyaları:

Atalarımız kurdukları vakıflar sayesinde bugün birçok hizmet alanında eksikliği hissedilen boşlukları doldurarak toplumun sağlıklı bir şekilde tekâmülüne yardımcı olmuşlardır. Vakfiyelere bakıldığında, sadece gayrimenkul ve paraların değil, birçok taşınabilir eşyanın da vakfedildiğine şahit olunmaktadır.⁽²⁾ Vakıf kurucularının bizzat yaptıkları hayrat

1. Cihâr(câr)-i yâr-i güzîn:Hz. Muhammed'in seçilmiş dört dostu (Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali'nin isimlerinin hüsnü-hatla yazıldığı levhalara verilen ad).Bkz. Develioğlu, F. (1962), Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat,İstanbul,3,360.
2. Mâli mevkûfun akar olması şarttır. Binaenaleyh menklün asaleten vakfı sahîh değildir. Şu kadar varki bir menkulün vakf olması hakkında bir belde örf ve âdet cereyan etmiş ise o belde o makule menkulün vakfı sahîh olur. Mesala arzu edenler mutalâa

eserlerin (cami, medrese, imaret, türbe, kervansaray, han, hamam, tekke ve zâviye vb.) tefrişinde gerekli olabilecek halı, kilim, şamdan vb. gibi her türlü taşınabilir eşyayı vakfettikleri veya başka bir vâkıf tarafından inşa ettirilen bir yapıya da taşınabilir eşya bağışı yaptıkları (bir cami için bir vaaz kürsüsü, mihrabı için şamdan, kütüphane için kitab vb.) görülmektedir.

Vâkıfların, vakfiyelerine bakıldığında; inşa ettikleri hayrat binaların bakım ve onarımlarına öncelik verdikleri bu konuda akarlar tahsis ettikleri, bağışladıkları taşınır (menkûl) eşyanın korunması, bakımı ve onarımı için de para ayırdıkları, bu işleri takip edecek görevlileri, hatta bu kişilerin sahip olması gereken vasıfları, eşyaların hangi mekânlar için kullanılacağını bile belirledikleri görülür. Örneğin bir camiye veya medreseye bağışlanan kitapların nerede, nasıl muhafaza edileceği, okuyucunun ve görevlinin bu konudaki sorumluluklarının neler olduğu, hasar gördüğünde ne şekilde tamir edileceği, ne kadar para ayrılacağı, camiye vakfedilen bir şamdanın mihrap için mi, başka mekân için mi yapıldığı belirtilmiştir. Bir başka vakfiyede muvakkithanelerde zamanı ayarlayan muvakkitlerin, bu işin tamiyatından da anlamaları gerektiği gibi hususlar belirtilirken, diğer yandan bir imarete yıpranan kapların kalaylanması, eksilenin yerine yenisinin alınması gibi hükümlere yer veren vakfiyeler de mevcuttur.

Vakıf Kayıtlar Arşivi'ndeki rutin çalışmalarımız esnasında dikkatimizi çeken, bu konuyla ilgili bazı vakfiyelerden verilecek kısım örneklerine bakıldığında konunun daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

İstanbul'da Damatzâde Mehmed Murad Efendi Vakfı'na ait 19 Şevval 1262 H./10 Ekim 1846 M. tarihli ve 1248 H./1832 M. tarihli vakfiyede (VGMA,581/2:402/404); yaptırdığı hân-gâh'ın kütüphanesi için bağışladığı 360 cilt kitap, hân-gâh camisine koydurduğu minber, gülâbdan, halı seccade ve ihramlar sayılmakta olup, bu eşyalarla ilgili olarak kütüphanede görevli şahıslara tayin edilen vazifelerden söz etmektedir.

.... hân-gâh -ı mezkûr kütübhânesine vaz' eylediğim ber müceb-i defter-i müfredât kitabları ve kezâlik malımdan ifrâz eylediğim bin gurus nukûdu hâsıl olan nemâsından hân-gâh -ı mezkûr câmi'i şerîfnde izn-i sultânî ile vaz' eylediğim minber-i şerîfnde hitâbet eden kimesneye yevmî dört akçe vazîfe ve müezzinine yevmî dört akçe vazîfe ve hân-gâh -ı mezkûr kütübhanesinin altı nefer hâfız-ı kütûbe yevmîbire akçe vazîfe virile ve binikiyüz kırksekiz senesi şehri-i Rebiü'l-ahirinin yirmiüçüncü tarihi ile müverraha ve ol tarihte asker-i kassami bulunan Müftizâde merhûm es-Seyyid el-Hac İsmail Fahreddin Efendi'nin kezâlik imza ve hatmini hâviye yedinde olan diğer vakfiyemde beyân olduğu veçhile zeyl-i vakfiyede bi'l-cümle esâmî ve kata'at ve hutût ve evsâf-i mazbut vakıf mühri ile memhûr kütübhâne-i mezkûrede iki aded dolap derûnuna vaz eylediğim üç yüz altmış cild kitab ile kezâlik malımdan onbinbeşyüz gurus takdim-i vakıf ve hâsıl olan nemasından kütübhâne-i mezkûre hâfız-ı kütüblerine ve Ebu'l-feth Sultan Muhammed Han Câmî'i Şerîfnde vuku' bulan cemiyet-i hufvaz ve hatm-i Kur'ân ve izn-i ilm-i şerif meclislerinde tebhîr-i huzzâr için vaz' eylediğim gülâbdân ve buhurdân ve ferş olunmak için iki kalıçe seccade ve altı ma'i ihram...

İstanbul'da El-Hac Mehmed Salih Vecîhi merhumun oğlu Es-Seyyid İsmail Sadık Kemal Paşa'nın Vakfı'na ait 26 Muharrem 1286 H./ 1869 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA,570:35/16); çeşitli malmeme ve türlerden oluşan teberrûkât eşyalarının kaydı şuhûd-ü'l hâl (şahitler) bölümünden sonra açılan bir paragrafta ayrıca belirtilmesi konuya verilen önem açısından oldukça ilginçtir.⁽³⁾

Şeyh Ahmed Kâmil Efendi Vakfı'na ait 5 Cemaziyel-âhir 1291 H./1874 M. tarihli vakfiyesi (VGMA,570:110-68);sakal-ı şerif, kâbe örtüsü, kapı perdesi, sancak, saat, halı ve seccadeler, şamdanlar, ibrikler, bardakların vakfedilen eşyalar arasında yer aldığını göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

etmek üzere kütüb ve resail ve kiraat etmek üzere Mushafı şerif ve delâil ve istirbah olunarak ribhi ve ciheti hayra sarf etmek üzere emvali nakdiye (para) ve mekâtib ve medâris gibi emâkîni hayriyyede istimal olunmak üzere elbise, nuhâsiye (bakır eşya) ve velime cemiyetlerinde gelinlere iâre olunmak üzere huliyât ve mahsulâtı bir cihete hayra aid olmak üzere koyun ve keçi ve inek gibi hayvanat ve fukarai zürradan tohumu olmayanlara ikraz olunmak üzere hububat vakf etmek âdeti câri olan beldelerde o nevi menkullerin vakfı sahihtir". Bkz. Ömer Hilmi Efendi, *İthâf-ül ahlâf fi Ahkâm-il Evkâf*. 1977, Ankara, Mesele 58.s.20.

3. İşbu vakfiye derununda muharrer olduğu üzere vakıf ve tescil ve mahallerine vaz' ve teslim olunan eşyanın müfredat defteridir ki ber-veçh-i atı zikrolunur.

Lihye-i Se'âdet vaz olunan: Sedefkârî çekmece:2, -Zikrolunan iki çekmecenin vazı için duvara mu'allâk sedefkârî kavukluk şeklinde rahle:2 -A'lâ kebir seccade:3 -Sağır Seccade:2 Semahâneye mefruş(serilmiş) kebir halı:2 Kebir çalar saat:1 -Büyük ve küçük avizeler:4 Kırmızı tiftik post:1 -Semahaneyeye mefruş kebir hasır:1 -Odaya mefruş hasır:1 Odaya mefruş halı:1 -Cüz'i şerifler için ceviz çekmece: 1 -Türbe-i şerif-i mezkûrede kandil:2 -Tekke-i şerifde kandil:15 -Türbe-i mezkûrede rahle: 1 Sedefkârî 2 ceviz: Semahanedeki ceviz rahle: 4 Piriç şamdan:10 Piriç şamdan tepsisi : 2 -Yaldızlı demir kandillik:4 -Nuhas taam tepsisi: 1 kebir evsat -2 -Madenden buhurdan: 1 köhne evsat -2 -Gülâbdân:1 Nuhas kazan:1 -Nuhas ibrik:1 -Nuhas çamaşır leğeni:1 Nuhas el leğen:1 Nuhas maşrapa:7 -Nuhas kahve güğümü: 4 - Kahve cezvesi:6 Kahve değirmeni:1 -Nuhas mangal:1 -Nuhas tencere:1 Oda takımı 4 Minder 7 Yastık -1 -Diğer Oda Takımı:3 Minder 5 yastık, 8 Siyah abadan yastık.

...yazma bir Kelâm-ı Kadim ve basma otuz aded eczâ-i Kuran'il -Azîm ve üç aded lihye-i se'âdet (sakal-ı şerif)ve bir kâbe-i şerif puşîdesi(örtüsü), bir sancağ-ı şerif ve bir kebir kuburlu tam saat ve beş kaliçe (halı)seccade ve bir keçe seccade ve altmış beş aded koyun postu ve bir çift kebir mihrab şamdani ma'a tabla (tablası ile) ve bir çift sağır kürsü şamdani ve bir nuhas(bakır) mangal ve nühas göbekli bir tahta mangal ve iki tencere ma'a kapak ve dört karavana ve bir kadayıf tepsisi ve bir kebir yumurta tabası(tavası) ve bir sağır kuşhane ve bir nuhas desti ve bir nuhas ibrik ve sağır ve kebir beş nuhas su meşrubesi (maşrapa) ve yün memlu(doldurulmuş) beş döşek ve dört yorgan ve bir memlu beş aded baş yastığı ve yedi aded ot minder ve yirmisekiz divar yastığı ve bir kebir döğme gaz şamdani biri pirinç ve biri nuhas iki kahve güğümü ve sağır ve kebir sekiz kahve cezvesi ve yirmi altı fincan ve kebir ve sağır sekiz gaz kandili ve şerbet için yirmisekiz pulad(çelik) tepsisi ve kahve için altı pulad tepsisi ve yirmi şerbet bardağı bir saç kahve mandalı ve üç aded çuha kapu perdesi...

Yine İstanbul'da Mehmed Said Efendi Vakfı'na ait 3 Zilkade 1207H./12 Haziran 1793 M. tarihli vakfiyede (VGMA,579: 533-245); mushâf-ı şerifler, halı ve keçe seccadeler, pirinç- tombak şamdan ve buhurdanlar, değişik renkte postlar, Çin porseleni kâse, hüsn-ü hat hilyeler ve levhaların vakfedildiği görülmektedir.

...arsa-i memlûkem üzerine kendi malımla müceddeden(yeni) binâ ve mülküm olmak üzere inşa eylediğim hariciyyede büyü-tü adideyi(bir çok ev) ve derûnunda li-ecli'l-isti'mal vaz'eylediğim bir aded Mushaf-ı şerif ve beş aded halı seccade ve Bergamakârî keçe seccade ve iki tesbih ve bir pirinç buhurdan ve bir eski ma'den-i gülâbdan ve bir dane kebir tombak şamdan ve Ankarakârî el ve beyaz ve laciverd ve beş aded post ve su bâdiyesi ve fâsfur(yarı şeffaf çin işi porselen) kâse ve hüsn-i hat altı aded hilye-i sa'âdet ve kâside-i Bürde ve hilye-i hâkânî ve esma-i bedr misüllü nefis olmak üzere harda (hurde=küçük) ve celfi duvarlarda enva'-i levha ve bir asma fanus kandil...

Mehmed Necib Efendi kızı Şerife Emine Hanım Abdullah oğlu Karasi Sancağı Mutasarrıfı Behcet Paşa Vakfı'na ait 26 Cemaziye'l-ahir 1275 H./31 Ocak 1859 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA, 582:544-418); vakfedilen malzemelerin sayısı, malzeme ve ebatları, nerede korunacakları dahi belirtilmektedir.

".... oniki pirinç şamdan ve üç çift tombak gülâbdan ve üç çift tombak buhurdanlık ve dört aded

nuhas güğüm ve iki aded nuhas maşrapa ve bir nuhas tepsisi ve üç aded nuhas tas ma'a kapak ve ikiyüz aded bardak ve yüz aded sağır şeker tabağı ve yüz aded pulad tepsisi ve defa on aded bardak ve iki aded kebir Venedik sepeti ve iki toprak bâdiye ve iki kebir ihram ve kürsü için bir çarşaf ve bir penbe memlû minder ve eşya'ı mezkûrenin hıfziyün bir tahta dolap ve yirmibir vukiyelik bir aded kebir kazan ve bir kebir sacayağı ve altı aded nuhas karavana ve beş deste kaşık ve üç ağaç sofrası ve bir timur (demir)kepçe..."

Şeyhulislâm Hamid Çelebi'ye ait Evahir-i Şevvâl 972 H./2 Mayıs 1565 M. tarihli vakfiyede (VGMA,572:9-3) vakfedilen kitapların nerede nasıl korunacağı, okuyucuya nasıl tahsisi yapılacağı, vâkıfın yakınlarına tanınan imtiyazlar, kitapların sağlığı ile ilgili hususlara yer verilmesi bakımından önemlidir.

....mezkûr kitablar bir dolaba konulup o dolabda İstanbul'da merhum sultan Süleyman Han'ın camii'ne konulmasını ve mumaileyh vâkıfın evkâfının gallesinden yevmiye üç dirhem verilmek üzere mezkûr kitablar için sâlih bir muhafız tayin olunup mezkûr kitabları Müderrisler ve talebe ve mülâzımlar mütâla'a ve itifa' ve istifâde etmeleri için kuvvetli rehin mukabilinde verilmesini kitab alan kimse işini bitirdikten sonra anın elinde olan kitabı hâfız-ı kütüb alarak mezkûr dolapta hıfz etmesini ve menfeati umuma aid ve elden ele tedavül etmesi matlub olduğu için hiç bir kimse için kitabı habs ve tevkif etmeğe ruhsat ve izin yoktur ve kitabın bir seneden fazla hiç bir kimsenin yanında kalmasına cevaz yoktur ve hiç bir kimseye rehinsiz kitab verilmesine mü-sâde yoktur ancak şeyh Dürud oğlu Şeyh Mehmed Efendi mahdumu ve mumaileyh vâkıfın kardeşi Mevlânâ Abdullah Çelebi müstesna olup mumaileyh Abdullah Çelebi ihtiyacı ve istediği kadar kitapları alır ve işi bittikten sonra mezkûr hâfıza yâni hâfız-ı kütüb geri verir. Bundan yâni Abdullah Çelebi'den rehin istenmez ve mezbûr şartlara ri'âyet edilmek suretiyle mezkûr belde de hiç bir kimse istinsahdan men' edilmez. Mumaileyh vâkıf; merkûm kitabları aslından ayırmamasını ve cüz'lerini dahi ayırmamasını yâni kitapları ve cüzleri bozmamalarını ve kitaplar üzerine su damlatılmasından ve mürekkebe ve zeytinyağı dökülmesinden veya isabetinden ve yapraklarının parçalanmasından ve noksan sayılacak sair şeylerden çekinilerek ihtiyat üzere hareket edilmesini şart ederek vakf-ı sâhih-i şer'i ve şartı sarihi mer'i ile vakfeyletti.

İshak Paşa oğlu Çıldır Valisi Hacı Ahmed Paşa Vakfı'nın vakfiyesinde ise (VGMA, Def: No 1629 /31/4); teberrükât eşyaları bulundukları mekana

göre tasnif edilerek örneğin, hat eserlerin hangi karakterde yazı ile yazıldığı, Mushaf-ı şeriflerin ebatları, rahlelerinin malzemeleri, örtülerinin renkleri, camiye vakfedilen halıların ebatları, renkleri, malzemeleri, yine şamdanların kullanıldıkları amaca göre adlandırılarak malzemelerinin listelendiği görülmür.

Camide kullanılan kandil ve askıların çini veya maden ya da devekuşu yumurtasından yapıldığı ve birçok madeni eşya hakkında oldukça ayrıntılı bir kayıt tutulduğunu tarih ve Sanat tarihi çalışmalarına da ışık tutacak önemli bilgilerin yer aldığı vakfiye metnine geniş yer verilmiştir (Ek.1).

Antalya-Elmalı Kasabası'nda Hacı Mehmed Ağa Vakfı'na ait 10 Rebi'ul evvel 1288 H./30 Mayıs 1871 M. tarihli vakfiye-sinde ise (VGMA,588:47-61); vakfedilen teberûkât eşyalarının zamanla gerekecek bakım ve onarımlarının yapılması, zâyi olanların yerine yenisinin alınmasının şart kılındığı dikkati çeker.

"...Kasaba-i Elmalu'da Câmii Atîk Mahallesinde vâki'bi-inâyetillâhi'l-vehhâb müceddeden ihyâsına muvaffak olduğu menzillerin ve salîfû'l-beyân odaya müte'allik beş aded kapaklı sahan ve bir çorba tası ve bir karavana ve dört tencere ve bir kebir sini ve bir tepsi ve bir ibrik ve bir legen ve dört yorgan ve dört minder ve dört yastık ve dört kilim ve dört çuvalı ve otuzbeş aded eşyayı mezkûru mürûr-ı ubûr için istimali üzere oda-i mezkûra vakf ve habs eyledim. Sâlifû'l-beyân bunlardan mürûr-ı ezmine ile zâyi' ve telef ve ta'mire muhtaç olanlar olur ise müceddeden alınub ve ta'mir oluna..."

Kastamonu'da eş-Şeyh Ahmed Ziyâuddin Efendi Vakfı'na ait 28 Muharrem 1277H./16 Ağustos 1860 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA,583:59-47); kap, kakak, şamdan, ve kitablar vakfetmiş olup, kitabların kütüphaneden çıkarılmadan taliplilerinin faydalandırılması ve vâkıfın vakfettiği bin kuruşu, onu on bir buçuk hesabı ile ahire irbah ve istirbah olunarak elde edilen nemâsından söz konusu eşyaların ve kitabların onarımının yapılmasının şart kılındığı görülmektedir

İstanbul'da Abdullah Oğlu Besim Ağa Vakfı'na ait 4 Şaban 1266 H./15 Haziran 1850 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA,581/2: 474-448); bir muvakkithâne'de görevlendirilecek kişiye verilecek ücret, yapacağı hizmet, eşyanın tamiri için ayrılan paranın ne şekilde harcanacağı gibi hususlara yer verilmiştir:

"...biri sarı mineli ve biri beyaz mineli iki aded

tammü'l-ayar çalar saat ve bir irtifa' tahtası ...saat ve eşya-yı mezkûre mahmiyye-i İstanbul'da Cerrahpaşa kurbunda Hubyar Mahallesi'nde Çavuşzâde yokuşu nâm mahalde Ümmügülsüm Hatun Câmî'i şerifi dâhilinde müvekkilim mûma-ileyhin bundan akdem malımdan müceddeden binâ ve inşâ eyledikleri bir bâb muvakkithâne derûnuna vaz' oluna ve nukûd-ı merkûm altıbin gurus dahi Hazîne-i Haremeyn-i Muhteremeyne teslim ve alâ vechil-helâl istirbah olunarak hâsıl olan nemâsından fi'l-asl Bağdat Eyaleti'nde Süleymâniye ahalisinden olup el-yevm mahmiyye-i merkûmede sâkin el-Hac Said Efendi ibn-i Mehmed muvakkithâne-i merkûmeye muvakkit olup hizmet-i lâzimesi bi'n-nefs bilâ kusur eda eyleyüp şehriye elli gurus vazife verile ve şehriye beş gurus tevliyet vazifesi verile ve nemâ-i mezkûrdan her ne fazla kalur ise hazine-i merkûmede hıfz olup saat ve eşya-yı mezkûrunun ta'mir ve tirmimine ve lede'l-hâce tecdîdine sarf oluna..."

Yine Kâdirî tarikatı meşâyihlerinden Hafız Mehmed oğlu Şeyh Hacı İbrahim Edhem Efendi'nin 1326 H./1908 M. tarihli vakfiyesine göre; (VGMA, 575:57-37). yaptırdığı tevhidhâne içerisinde vakfedilmiş eşyaları arasında, bir çok farklı tarikatın sembolik eşyalarının, kimler tarafından, ne şekilde, ne zaman kullanıldığı, malzemeleri hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

"...tevhidhânenin derûnunda beş mahalde yerli üçünün kanadı tahta ve ikisinin cam beş dolabı ve bu dolabın tarik kisvesine mahsus olan ikisi derûnundaki mürşidin telebbüs eylediği(giydiği) ondokuz dilimli ve nakıb-ün nücebanın telebbüs eyledikleri oniki dilimli ve nakıb-ün nükebânın telebbüs eyledikleri dokuz dilimli ve sair nakibânın telebbüs eyledikleri alâmeratibihim yedi ve dört dilimli tacları ve dört sancaktarın telebbüs eylediği ma'destarı asuru mevlevi sikkeleri ve sair talibân ve muhâbban ile inabe ve aş ve şerbet sahipleri ve ahd-i misâk edenlerin ma' şemle arakıyeleri ve mürşidin zikr esnasında telebbüs eylediği bilâ destar hafif ve zarif ve ortası işlemeli ve etrafı müzkanlı bir nakış tacı ki cem'an altı tac ve dört sikke ve dokuz arakiye ve oniki şemleyi ve bir rızayı şerif ve muhtelif renkte yedi şedd-i şerif ve ismi hırkadan alınan bir ferace ve bir destegül ve bir topgül ve bir tennure ve bir kemer ve bir elif lâmend ve bir buhurdan ve iki gülâbdan ve mihrabın önünde mürşide mahsus bir kebşi koç postu ve sair muntazım beş aded kebşi yani keçi derisi ve mürşidin sağ ve solunda ferş olunan kızıl ve sair renkli altı aded keçi derisi ve halka-i zikir ile sair mahallere ferş olunan kırk beş aded koyun derisi ve mihrabın sağ ve so-

lunda duvara rabt ile fers olunan iki ceylan derisi ve mürşidin cülus ettiği postun en altında sırri sekine ola gelen bir seccade-i şerif ve mürşidin calis(oturduğu) olduğu makamın fevkine talik olunan karpuz şeklinde bir fanus ve derûnunda bir icazet kandili ve mihrabın sağ ve solunda kebir iki ve kebir ve sağır ve vasat diğer sekiz şamdan ve tevhidhânenin ortasında mu'allâk altı mumlu bir avize ve reis efendinin makamının fevkinde muallâk oniki mumlu tahtadan ve oymalı musanna' bir top kandili ve tevhidhâne mu'allâk ve billurdan ma'mûl ve kapaklı ve derûnları sarı telden şamandırılı beş kandil ve mihrabın derununda lihye'i bakıyye demekle meşhur ve az eğrice badem ağacından bir değnek ve bir asa ve bir arka kaşağısı ve bir keşkül ve bir teber ve bir main ve bir nefur ve bir kılınç ve bir bıçak ve iki şiş ve dokuzu kebir dördü sağır onuç topuz ve kebir ve sağır ve vasat beş gül ve dokuz nev'i tığ ve bir kebir daneli bin iki yüzlük tesbih ve ufak taneli ve renkleri esved üçbin adedden ziyâde mihrabı tezyin etmek için âdet görülen iki tesbih ve mihrabın dış tarafı hizasıyla talik olunan üç çift halile ve dokuz kudûm ve kadınlara mahsus kafesin zemini hizasıyla talik olunan onsekiz mazhar ve mürşidin odasında mu'allâk diğer mazhar ve top kandillerini uyardırmak için üç ayaklı bir nerdiban ..."

İstanbul'da Fındıkzâde Ahmed İshak Efendi Vakfı'na ait 29 Muharrem sene 1220 H./29 Nisan 1805 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA,629:663-460);tekkeye ait kitab, giysi, eşya tek tek sayılarak, eşyaların tek kede korunmaları istenmektedir.

İstanbul'da Mehmed Nafi Efendi Vakfı'na ait 1 Cemaziyel evvel 1273 H./28 Aralık 1856 M. tarihli vakfiyede (VGMA,582:2/402-304); eşyaların yerinde korunmaları şart kılınmıştır.

"Kütüb-i mezkûre derûn-i vakfiyemde muharrer zâviyede tevhidhane derûnunda mevzu' kitab-hâne hıfz ile kütüb-i mezkûrenin zâviyeyi mezkûreden taşra ihracı tecviz olunmayub zâviye-i mezkûre derûnunda gerek dervişan ve gerek haricden gelen mutâlibine verilüb ba'del-mütela'a ahz ve mahalline vaz' oluna ve zikrolunan saat dahi zâviye-i mezkûrda münasib mahalle ve mezkûr dört aded şamdanları dahi tevhidhâne-i mezkûre mihrabı tarafeynine vaz' oluna ve evânî-i nuhasiyye zâviye-i mezkûre matbahına ve eşya-i saire-i mezkûre dahi zâviyenin mahall-i münasibine vaz' ile isti'mal ..."

Sultan Murad Hân-ı Salis (Sultan III. Murad) Hazretlerinin 26 Zilkade 999 H./15 eylül 1591 M. tarihli Kars'ta Şeyh Ebu'l-Muhsin el-Harkânî Zâviyesi Vak-

fına ait vakfiyesinde; (VGMA, 458:348 - 6) günlük her birisine ikişer buçuk dirhem verilmek üzere mescidin kapısını açıp kapatan, mescidin içinde bulunan kandil, mum, hasır, sergi gibi eşyaları koruyan, kandilleri yakan ve söndüren, günlük nöbetleşerek çoğu vakitte orda bulunarak bu eşyaları koruyan iki kişinin kayyım olması şart kılınmıştır.

İstanbul'da El-Hac Mehmet Salih Vecîhi merhumun oğlu es-Seyyid İsmail Sadık Kemal Paşa Vakfı'na ait 26 Muharrem 1286 H./8 Mayıs 1869 M. tarihli vakfiyede; (VGMA,570:35-16) üç adet büyük kütüphane-deki sakal-ı şerif, levhalar, rahleler, avizeler, şamdanlar, halıların nereye ne şekilde konacağı belirtilmiştir.

"... Bî'l-cümle Mushaf-ı Şerif ve kütüb-ü mezkûre zikrolunan zâviyenin semâhanesi derûnuna inşâ eylediğim üç aded kebir kütübhanelere ve salifü'z-zikir derûnlarında lihye-i se'âdet vaz' (sakal-ı şerif) olunan çekmeceler dahi semâhâne-i mezkûrenin divarına Kavukluk Hey'etiyle tâlib olunan sedefkâr-ı rahlelere ve mezkûr levhalar dahi zâviye-i mezkûre derûnunda olan müşarünileyh es-Seyyid el-Hac Mustafa Efendi kuddise sırrühü's-sâmi hazretlerinin türbesine ve tekye-i mezkûrenin semâhanesine ve zâviyedarlara mahsus odaya ve zikrolunan avizeler dahi kezalik türbe ve semâhaneye ve mezkûr saat türbe-i şerife-i mezkûrenin haricine ve şamdanlar ve kalıçe ve seccadeler dahi derûn-ı semâhaneye vaz' olunup fers kılın ve mefruşat ve evânî-yi nuhâsiye ve kanâdil ve eşyâ-ı sâire dahi iktizâsına göre semâhane ve zâviye-i mezkûre odaları derununa fers ve vaz' ile isti'mal oluna ..."

İzmir'de Yusuf Şemseddin Baba bin Feyzullah Vakfı'na ait 3 Şaban1299 H./20 Haziran 1882 M. tarihli vakfiyede (VGMA, 608/1:168-195; çeşitli tari- kat eşyalarının yanı sıra, bir insanın günlük yaşamında gerekli olabilecek (yeme, içme, din- lenme, uyuma vb) günlük kullanım eşyalarında vakfedildiği ve oldukça ayrıntılı tanımlamalar yapıldığı dikkati çeker.

"... ve mescid-i serîfde kıraat olunmak üzere iki aded yazma Kelâm-ı Kadim ve dergahda bulunan on altı kıyyeden ma'mûl kanun çerağı ta'bir olunur bir kebir şamdan ve yalım taşından ma'mûl simkâri bir şamdan ve tunçdan ma'mûl ma'a tabla bir çift kebir şamdan ve mermerden ma'mûl bir çift şamdan ve defa kanun çerâğı denilür üç fitilli bir şamdan ve beş aded sağır tunç şamdan ve dört fitilli bir tunç kandil ve üç aded kebir elfi teber ve bir sağır elfi teber ve iki aded çifte teber ve dört aded müttekâ ve on aded

nefir ve otuz üç aded levha ve iki aded sancak ve yirmi sekiz aded post ve bir sahtiye sofa ve bir keşkûl ve bir çift halîle ve bir kebir tas ve bir buhurdan ve çerağ dolabı ve odalarda bulunan bir muştâ'mel Kula kalıçesi ve üç aded Kula seccadesi ve dört aded kınabe ve sekiz aded saman memlu kanaviçe minder ve yirmi dört aded saman memlu kanaviçe ve basma yasdık ve altı aded yeşil sandelye ve altı mumlu billur bir avize ve bir büyük ayna ve Giridkârî ağaçdan ma'mûl beş mumlu bir çift şamdan ve üç aded usturuma şilte ve on yedi aded cedit yorgan ve dört musta'mel yorgan ve sekiz aded başyastığı ve yünden ma'mûl iki aded keçe ve bir mısır hasırı ve saman memlu altı aded beledî yastık ve iki aded post ve oniki aded levha ve kilar ve matbahında mevcûd üç aded rûgan-ı zeyt küpü ve altı aded yağ destisi ve yağ dökmek için iki aded demir burgu ve yedi aded aşura küreği ve kebir zahire anbarı ve kırk beş kıyye nuhâsdan ma'mûl kebir bir aşure kazganı ve onaltı kıyye diğer aşura kazganı ve onikişer kıyye üç aded nuhâs kazgan ve üç aded kebir ve evsat ve sağiresini ve üç aded kebir nuhas lenger ve dokuz aded kebir kapaklı sahan ve bir tunç sefer tası ve bir nuhas kahve yedeği ve bir nuhas çameşuy leğeni ve bir nuhas güğüm ve nuhas leğen ibrik ve bir kebir nuhas ibrik ve yedi aded nuhas karavan ve bir nuhas kebir güğüm ve bir nuhas kulblu tas ve üç nuhas kupa ve maşraba ve bir kebir nuhas tas ve bir nuhas süzeği ve dört kapaksız sahan ve dört tencere ma'a kapak ve iki kadayıf tebsisi ve bir kebir pekmez tavası ve sâir eşya-i mevcûde..."

Fatma Hanım Sultan ibneti Melek Ahmed Paşa Vakfı'na ait 7 Şaban 1128 H./27 Temmuz 1716 M. tarihli vakfiye'de eczâ-i mevkûfe (vakfedilen cüzler)in gerektiğinde tamir olunması için günlük 4 akçe ile bir mücellid (ciltçi) tayin edilmesi şart kılınmıştır (VGMA,573:75-9).

Fındıkzâde Ahmed İshak Efendi Vakfı'na ait 29 Muharrem sene 1220 H./1805 M. tarihli vakfiyesinde (VGMA,629:663-460); vakfin şahitler huzurunda kurulup tescil mütevellisine teslim edildiği sırada vâkıfın vakfettiği nukûdun yanı sıra kitap, bakır eşya, giyecekler ve silahların sayıldığı, özellikle sadece taşınır eşyanın vakfedildiğini gösteren bir örnek olması bakımından önem arz etmektedir.

"...deyu ta'yin-i şerâyit ve kuyûd ve tebyin-i ma-

sârif ve uhûd birle menzil-i mezkûr ve mârrû'l-beyân nukûd ve kütüb ve evânî-i nuhâsiyye ve esvâb ve eslihedan her birini fâriğan anî's-şevâğil mütevellî-i merkûme ref' ve teslim eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer her birini vakfiyyet üzere tesellüm ve kabul vesâir mütevellîler evkâfda tasarruf eyledikleri gibi zabt ve tasarruf eyledi..."

Teberrûkât eşyaları ile ilgili bazı örneklerin sunulduğu vakfiyelerde de görüldüğü üzere, vâkıfların gerek hayrat binalardaki günlük yaşam sırasında, gerekse dini törenler gereğince kullanılan değişik cins ve türde birçok eşya vakfettikleri görülmektedir. Söz konusu vakfiyelerden de anlaşıldığı üzere, vakfedilen eşyaların sayıları, yapım malzemeleri, yapım teknikleri, ortalama ölçüleri, kullanım yerleri, bakımı ve onarımı, eşyalarla ilgili görevlendirilen kişiler (örn. kütüb-ü hâfız =kitapları koruyan kişi), bunlar için tahsis edilen vazifeler hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bu eşyalar o günün koşullarında; bağışlandığı yapı için özel yaptırılabilirdiği gibi (minber, mihrap için şamdanlar vb) tarikatların seremonilerinde kullandıkları özgün eşyalar (taç, alem vb.) veya sıradan günlük kullanım eşyası olarak da olarak karşımıza çıkmaktadırlar (kap, kacak, halı, kilim vb.).

Vakfedilen bu eşyalar vâkıf tarafından vakfiye içerisinde sayılarak kaydedildiği gibi,⁽⁴⁾ bazen de bir yerdeki hayrat yapılar ve buralarda bulunan eşyaların kaydedildiği müstakil teberrûkât defterlerinin varlığı da söz konusu olabilmektedir.⁽⁵⁾

Örneğin Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivinde bulunan başlıca bir araştırma konusu olabilecek 929 numaralı, 12 Zilkâde 1262H. / 21 Ekim 1846 M. tarihli defterde; Ebu'l-Feth Sultan Mehmed Han Hazretlerinin Câmi'-i Şerifi, İmâreti ve Türbesi, Ebu Eyyüb el-Ensârî Hazretlerinin Câmi'-i Şerifi ve Türbesi, Sultan Selim Han Hazretlerinin Vâlîde-i muhteremeleri Vâlîde Sultan Hazretlerinin yaptırmış oldukları Câmi'-i Şerif, Türbe, imâret, sebîl ve mektebinin teberrukâtı, İstanbul'da Eba Süfyan-ı Kebir Câmi'-i Şerifi yanında bulunan cenetmekân Sultan II. Selim Hazretlerinin Türbe-i Şerifleri ;Sultan III.Murad Han'ın Türbesi, Şehzade Mustafa ibn-i Sultan Mehmed Han'ın Türbesi, Beşiktaş'da Abbas Ağa Câmi'-i Şerif'inde Şeyh Vefa Hazretlerinin teberrukâtı, Sultan I.Mehmed Han'ın İstanbul'da Eba Süfyan-ı Kebir Câmi'i Şerifi yanının-

4. Karaman'da "Karaman oğlu İbrahim Bey bin Mehmed Bey Vakfı"na ait 835 H.(1432 M. tarihli vakfiyede "(İmaretin Demirbaşları) vâkıf İbrahim Bey, bu imaretin her türlü ihtiyacını temin için emir buyurdu ve altısı büyük olmak üzere (30) parça kilim, yaygı, halı ve seccade matbah için dört adet büyük bakır kazan, dört adet bakır çömlek, berrani denilen iki kap, elli parça bakır sahan, elli parça bakır çanak, dört adet yağ tavası dört adet kevgir beş adet yastık ve beş adet döşekten ibaret olan demirbaş eşyayı imarete lütfetti". (VGMA,2113:336-66)

5. Arslan, Y. (2006), "Teberrûkât Vakfiye Defteri 1340", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, S.1,s,133-164, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Çankırı.

daki İmareti ile Sultan IV.Murad Han;Valide Sultan, Valide-i Sultan Osman ve Sultan Murad'ın eczâsı ve diğer bazı mühim türbelerin teberrûkâtlarının daha sonraki dönemlerde kaydedildiğini göstermektedir. (Bayram 2000:420-427)

4. Evkâf İdaresince Teberrûkât Eşyaları ile İlgili Farkındalığın Başlaması

İnsanların her türlü kaygıdan uzak sadece Allahın rızasına nail olabilmek için insanlık yararına sunduğu bu eşyalar, giderek tarihi eser özelliği kazanınca cami ve mescitlerde korunamamış, hırsızlık olaylarının ana malzemesi haline gelmiştir.

Görüldüğü üzere vakıf geleneği ile birlikte başlayan insanların inançları gereği muhtaç olan kişinin kulânımına sunulan ve eski eser kavramının oluşmasına paralel zamanla etnoğrafik eser, tarihi eser tanımlaması içinde yer alan⁽⁶⁾ *teberrûkât eşyaları*nın çoğu, döneminin sanat özelliklerini yansıtan birer kültür varlığı niteliğinde olup, bugün pek çok yerli - yabancı müze ve koleksiyonun başlıca eserleri arasında yer almaktadırlar.

Halkın inancına binaen bağışladığı teberrûkât eşyaları, zamanla yüklendiği anlam gereği de Evkaf İdaresine yeni sorumluluklar getirmiştir. Hammedezade H. Hamdi Paşa'nın vakıf eserlerle ilgili hazırlayıp sadarete sunduğu Lâyhada teberrûkât eşyaları ile ilgili "kayım ve diğer görevlilerin vazife yaptıkları camilerin onarımları, hali hazırdaki durumları ile teberrûkât eşyasının sayımı konularında hazırlayacakları defterleri Nezaret'e takdim etmelerinin" talep edilmesi bu konuda var olan duyarlılığın dile getirmesi açısından oldukça önemlidir. (Öztürk: 202; H. Hamdi Paşa 1327:30-31).

Ayrıca bulundukları yerde sürekli hırsızlığa, dolayısıyla kaçakçılığa maruz kalan *Teberrûkât Eşyaları* dönem dönem toplanarak depolara alınmış, Evkaf için zorunlu ve belki sıradan olan bu çalışmalar zamanla ülkemizde müzecilik ve koleksiyonerlik gibi diğer disiplinlerin oluşmasına da temel teşkil etmiştir.

a) Evkâf'da Teberrûkât Eşyalarından Oluşan İlk Müzeler

Batıda 18. yüzyılda başlayan eski eser biriktirme geleneği, ülkemizde neredeyse yüzyıllık bir gecikme

ile 19.yüzyılda başlar. Avrupa müzeleri 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında yeni bölümler açarak, Selçuklu ve Osmanlı eserlerine olan taleplerini artırırlar. Buna istinaden Türk- İslam eserlerine yönelik eser kaçakçılığı da baş gösterir (Karaduman 2007: 46).⁽⁷⁾

Evkâfdaki müzeciliği tartışmadan önce Osmanlıda ilk müzelerin kurulmasına da kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Avrupa'da başlayan antikite (Yunan ve Roma Medeniyeti) ile ilgilenme, koleksiyonlar oluşturma, eser toplama ve müzecilik gibi çabaların, Osmanlı Devleti'nde 1839 Tanzimat'tan sonra başladığı görülür (Bahrani 2011:150).

Modern anlamda ilk müzecilik çalışmaları ise 19. yüzyılın ortalarında başlar. Sultan Abdülmecid'in bir gezi sırasında gördüğü mermer parçalarının, verdiği emirle İstanbul Aya İrini'ye taşınmasıyla ve Ahmed Fethi Paşa'nın gayretleriyle müzeciliğe ilk adım atılır. Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından 1869'da Aya İrini *Müze-i Hümayûn* adı ile ziyarete açılır (Nazır 2010:99).

Müze müdürü olan Alman Antony Dethier'in 1874 yılında yayımlandığı kabul edilen ilk eski eser (âsâr-ı âtikâ) nizamnâmesinde, Osmanlı topraklarından toplanan eserlerin İstanbul'da kurulacak bir müzede korunması gerektiği bildirilirken, sikkelerin ise bunun dışında bırakıldığı ifade edilmiştir (Eldem 2011: 319). Dethier'in bu dönemde Truva'dan götürülen eserlerle ilgili olarak, geri getirilmeleri konusunda mücadele verdiği, bir kısmının geri alınmasında önemli rol oynadığı bilinmektedir (Nazır 2010:102).

Daha sonra 1880 yılında Çinili Köşk müze haline getirilerek hizmete açılır. Dethier'in ölümü nedeniyle boşalan göreve 1881 yılında Osman Hamdi Bey getirilerek 1910 yılına kadar bu görevini sürdürür. Osman Hamdi Bey'in müdürlüğü sırasında 1874 tarihli nizamnamedeki eksiklikleri gidererek yeni nizamnameyi 1884 yılında yürürlüğe koyar. Üçüncü olarak adlandırabileceğimiz 1906 yılında yayımlanan ve 1973 yılına kadar yürürlükte kalan Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi ile İslam Eserlerinin de korunması gerektiği kabul edilerek eski eserlerin yurtdışına çıkarılması yasaklandığı gibi iç piyasada da denetimi başlatılır. Bunun nedenine gelince bu

6. 1869'de çıkarılan "Âsâr-ı Atika Nizamnamesi" ile eski eser kaçakçılığını önlemek için ilk adım atılmış, 1906 yılına kadar âsâr-ı atika denince sadece arkeolojik eserler akla gelirken, 1906 Nizamnamesi ile bu sürece etnoğrafik eserler de katılmıştır (Karaduman 2007:73-81) .

7. Gebze Çoban Mustafa Paşa Camisi'nin dört tunç feneri, Niksar'da bir caminin şamdanlarının kırılması, Karaman İbrahim Bey Türbesi'nin mezarlarının kırılması, Konya Beyhekim Camisi'nin çini mihrabı ve seccadelerin çalınması, Akşehir'de Seyid Mahmud Hayrani Türbesi'nden bir ahşap sandukanın çalınması bu dönem yaşanan olaylar arasındadır. Ayrıca bkz(Bayram 1988).

dönem Osmanlısında Avrupa modernleşmesinin etkisiyle bazı değişimlerin yaşanmasının yanı sıra, Osmanlı düşüncesinin merkezinde, İslami kültüre yönelmenin yer aldığı görülür. 1914 tarihli belgede Osmanlı yöneticileri ve kültür liderlerinin İslamî mirasa giderek artan ilgileri formülize edilmiştir. Kurulan özel komite marifetiyle, İslamî tarih mirasına ait eserler kayıt altına alınarak (fotoğraf, çizim, plan vb.) söz konusu eserlere ait envanter hazırlanması çalışmaları başlatılmıştır (Çelik 2011:469).

Araştırma konumuzu oluşturan, taşınır İslami kültür varlıklarının bir boyutunu oluşturan teberrûkât eşyaları kavramının yeni bir anlam kazanmasında, bu düşünsel alt yapıların rol oynadığı da kabul edilebilir.

O yıllarda imparatorluğun vakıf yapılarında da *teberrûkât eşyaları* bir başka tanımla “müzelik eserler” bulunuyordu. Dönemin Evkâf Nâzırı Hayri Efendi’nin öncülüğünde bir komisyon kurularak bu eserlerin toplanması kararlaştırılır. Mehmet Ziya, İbnülemin Mahmut Kemal (İnal), Reşat Fuat, İsmet Armenak ve Ahmet Hakkı Bey’lerden oluşan bir komisyon kurulur. Bu komisyonca 1911–1914 yıllarında yoğun bir çalışma yapılarak cami, mescit, medrese, dergâh ve türbe gibi imparatorluğun en uzak bölgelerinde bulunan yapılardaki teberrûkât eşyalar incelenir ve gerekli bağlantılar kurulur. Bu çalışma sonunda toplanan yazma eserler, madenî eserler, çini kapacak ve halılardan oluşan *Evkâf-ı İslâmiye Müzesi* (bugünkü Türk ve İslâm Eserleri Müzesi) kurulmuştur. Kaçakçılık endişesi ya da diğer bazı nedenlerle Anadolu’dan daha önceleri *Müze-i Hümayûn* olan İstanbul Arkeoloji Müzesi’ne gönderilen eserler ile Evkâf-ı Hümayûn tarafından Anadolu’dan ve bazı türbelerden toplanan halkın söylemiyle “antika” sayılabilecek “tarihi değeri hâiz” Kur’an, rahle, minber, tarikat eşyaları, müzik aletleri, vakfiyeler, ahşap dolap nişleri, yazma, vb. 3706⁽⁸⁾ eserlerden oluşan koleksiyon Süleymaniye Câmisi İmaretinde 14 Nisan 1332/ 27.04.1914 tarihinde resmen açılan Evkâf-ı İslâmiye Müzesi’nde sergilenir (Karaduman 2007:20).

Bu müzeye ilişkin hazırlanmış bir talimatnamede (VGMA, 949:48-6641); müzenin açılma amacının *teberrûkât eşyalarını* toplamak ve teşhir etmek olduğu ifade edilmektedir.

“...Evkâf-ı İslâmiye Müzesi’nin maksad-ı tesisi ve suret-i idaresi beyânındadır.

Madde: Evkâf-ı İslâmiye Müzesi’nin maksadı tesisi bilumum hayratı şerife ve mahalli sairedeki teberrûkât ve eşya-i vakfiye meyânında âsâr-ı kadîme-i nâdire ve nefise-i İslâmiye’den icab edenleri celeb ve celb ile teşhirden ibarettir...”

Evkâf’ın ilk müzesi olan, içinde yüzlerce vakıf kültür varlığını barındıran, *İslam-ı Evkâfiye* Müzesi Vakıflardan alınarak, Kültür Bakanlığı’na devredilir. Türk ve İslam Eserleri Müzesi adıyla 1927’de tekrar düzenlenen müze, 1980’li yıllarda bu günkü yerine, Sultanahmet’deki İbrahim Paşa Sarayı’na taşınarak Türk-İslâm Eserleri Müzesi adını alır (Önder 1992: 13-15).

Teberrûkât eşyalarının ikinci kez toplanması 13/12/1925 tarihinde yürürlüğe giren 677 numaralı “Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun”la başlar. Kapatılan bu binalardaki kültür varlıkları müze ve kütüphanelere alınarak koruma altına alınmaya çalışılmıştır.⁽⁹⁾

Teberrûkât eşyalarının el veya yer değiştirme trafiğinde 2845 sayılı “Cami ve Mescitlerin Tasnifine ve Tasnif Harici Kalacak Cami ve Mescit Hademesine verilecek Muhassasat Hakkındaki Kanun” da etkili olur.⁽¹⁰⁾ Bu kanunla birlikte bir çok cami ve mescidin satılırken içindeki teberrûkât eşyasından bazılarının diğer camilere verildiği çoğunun da satıldığı 20/11/1935 gün 172779/6 Sayılı Muhasebat Müdürlüğü’nün Genel Buyrukları karşılığı olarak Erzincan Evkaf Müdürlüğünden Evkaf Umum Müdürlüğüne yazılan bir cevabi yazıdan anlaşılmaktadır (HAYİŞL 1936:213-2500).

Şöyle ki; ... *tasnif dolayısıyla kadro haricinde kalan cami ve mescitlerin içerisinde bulunan eşyalar teşekkül eden komisyon huzuru ile tespit edilmiş ve kadro dahilinde bulunan cami ve mescitlerin ihtiyacına mebnî mefruşat tamamen tevzi edilerek zabıt varakalarına işaret edilmiş, diğer işe yaramayan eşyanın da satılmasına komisyonca karar verilmiştir*⁽¹¹⁾ ...2/6/1936

8. (VGMA,2213)

9. 1926 yılında Konya’daki Mevlana Tekkesinin, Hacı Bektaş Tekkesinin müzeye çevrilmesi ise içindeki eşyalarla birlikte korumaya alınması bu konuda önemli bir adımdır.

10. Madde 1- Evkâf Umum Müdürlüğünce, Cami ve Mescidler hakiki ihtiyaca göre tadilen ve zaman ve mekan itibarıyla birleştirilmesi kabil olan vazifeler birleştirilmek ve hizmetlerin icaplarına göre lazım gelen nakiller yapılmak suretiyle hademe kadroları tespit olunur. Tasnif harici tutulacak cami ve mescidler usul ve mevzuata göre kendilerinden başkaca istifade edilmek üzere kapatılır (15 Teşrin-i sâni 1935 tarih, 3163 sayılı resmi gazete)

11. Erzincan’da Kurşunlu, Kırtıloğlu, Ömer Efendi, Bey Bağrı, Şaban Ağa-Ali Reis, Mevzune Hanım, Molla Güzel Salihîye, Abdülkerim Cami, Taşçı Mescidine ait toplam 42 adet teberrûkât eşya (ahşap, bakır, tunç şamdanlar, lambalar, levhalar vb.)

Vakıflar Genel Müdürlüğü yaklaşık elli yıllık bir aradan sonra 1967 yılında restorasyonu yapılan vakıf eserlerden getirilen taş kitabeler, mezar taşları, dekoratif inşaat malzemeleri, çiniler, aydınlatma araçları, tavan süslemeleri, künde-kârî ahşap işçiliğinin ince üslubunu yansıtan eserler, tuğralar, ahşap eserler gibi mimari elemanların yanı sıra ölçü aletleri (ahşap ve alçı) rahleler, madeni eserler (gülabdan, buhurdan, şamdan, sancak ve alemler, ibrikler, mangallar) gibi bir çok teberrükât eşyasını barındıran İstanbul'da Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi içerisinde bulunan medresede Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi adıyla yeni bir vakıf Müzesini hizmete açar. Ancak burası daha sonraları gelen malzemelerle müzeden çok bir depo- müze işlevi görmeye başlamıştır. Günümüzde yaklaşık 2000'in üzerinde eser barındıran, Sanat ve Tarih kategorisinde değerlendirilen müze, vakıf eserlerin belleğini oluşturacak nitelikte objeleri barındırması açısından oldukça önemlidir.⁽¹²⁾

Tekke ve türbelerin kapatılmasından sonra vakıf eserlerden toplanan birbirinden değerli yüzlerce yazma ve hat eseri Şehzadebaşı'ndaki Şehzade Cami'nin imaretindeki vakıf teberrükât ambarlarında toplanır. Türk ve İnşaat Sanat Eserleri Müzesi'nin kurulmasından sonra bu eserlerin de ayrı bir müzede değerlendirilmesi İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü İhsan Erzi tarafından düşünülmüş, teşhir edilecek eserler İbrahim Hakkı Konyalı başkanlığında bir komisyon tarafından seçilerek envanterlenir. 1969 yılında İstanbul'da Vakıf Hat Sanatları Müzesi adıyla Vatan Caddesi'nde bulunan Sultan Selim Medresesi'nde açılan bu müzede söz konusu eserler sergilenir. 1984 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen Bayazid Medresesine taşınan müzede 3 binin üzerinde birbirinden değerli el yazmaları, Kur'an-ı Kerimler, hilyeler, levhalar bulunmaktadır.⁽¹³⁾

Teberrükât eşyaları kapsamında değerlendirilen vakıf kültür varlığı elyazması eserler şüphesiz sa-

dece bu müzeye konan eserlerle sınırlı değildir. Osmanlı Devletinde başta yönetici kesim olmak üzere birçok hayırsever tarafından yaptırılan cami ve medreseler yanında inşa ettirilen vakıf kütüphanelerde de birçok kitabın vakfedildiği görülür.⁽¹⁴⁾

13/12/1925 tarihinde yürürlüğe giren 677 numaralı "Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun"la kapatılan bu binalardaki vakıf kitapları ve vakıf kütüphanelerdeki kitapların hepsi eski adıyla Maarif Vekaleti, yeni adıyla Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılarak kurulan ve şimdiki adı Kültür ve Turizm Bakanlığı olan Kültür Bakanlığına geçmiştir.

Bu kütüphanelerden çok azı Vakıflar Genel Müdürlüğü denetiminde kalabilmiştir. Örneğin "Necib Paşa Vakfı"ndan olan İzmir-Tire'deki Necib Paşa Kütüphanesi, İbrahim Hakkı Konyalı tarafından adına bir kütüphane açılmak şartıyla Genel Müdürlüğü-müze bağışlanan kitaplar ve belgelerden oluşan İstanbul Üsküdar Selimiye Külliyesi içindeki İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi ve 1924 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Umum Müdürlüğü olarak kurulan Genel Müdürlük Merkez Kütüphanesi bugün içlerinde değerli el yazmaları barındıran kütüphaneler olarak araştırmacılara hizmet vermektedir.⁽¹⁵⁾

1974 yılında Mazbut ve Mülhak Vakıflardaki teberrükât eşyası hakkında Yönetmeliğin 23. Maddesi gereğince, teberrükât eşyasının üçüncü toplanma dönemi diyebileceğimiz bu dönemde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce bu eşyalar İstanbul'da Yeni Kapı Mevlevihanesi'nde, Ankara'da ise Vakıflar Genel Müdürlüğü eski hizmet binası altındaki bir depoda toplanır.⁽¹⁶⁾

Ne yazık ki 7 Mayıs 1997 tarihinde Yeni Kapı Mevlevihanesi'nde meydana gelen yangında buradaki, birçok önemli teberrükât eşyası zayi olur.⁽¹⁷⁾

12. Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nin kurulmasına karar verildikten sonra Vakıf teberrükât ambarlarından müzelik eserler toplanmıştır. Anadolu'daki vakıf anıtlarını restore eden Y. Mimar Yılmaz Önge bu onarımlarda müzelik olan ve restorasyonlarda kullanılmayacak eserlerin buraya gönderilmesini sağlamıştır. Ayrıca İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü mimarları da restorasyon çalışmalarında müzelik olan mimari parçaları da buraya göndermiştir. Müzenin hazırlık çalışmalarına 1966 yılında başlanmış ve kısa süre içerisinde müze 3 Mayıs 1967'de ziyarete açılmıştır. Teşhir ve tanzim için külliye'nin derşanesi ile medrese hücreleri ve avlusundan yararlanılmıştır. Avluda büyük ölçüde mimari taş eserler, revaklarda kitabeler ve tuğralar sergilenmiştir. Müzenin belli başlı bölümleri alçı kalıp örnekleri, mimari taş parçalar, tuğra ve kitabeler, madeni şebekeler, alçı pencereler, çini kaplamalar, ahşap mimari parçalar ve kapılar, yapılarda kullanılan yapı elemanları, sancak kubbe, minare alemleri, aydınlatma araçları ve teberrükât eşyalarından meydana gelmiştir.

13. Söz konusu müze restorasyon, teşhir ve tanzim çalışmaları nedeniyle 22/01/2008 tarih ve 102 sayılı onayla ziyarete kapatılmıştır.

14. Osmanlı ülkesinde 276 kütüphanede 73.770 yazma olmak üzere 12.852 adet kitap bulunduğu (Öztürk 1995:393; Gültepe 1987:29-30) öğrenilmektedir.

15. ilki binin üzerinde değişik tefsir, hadis, devrin ilimleri ile ilgili yazma ve basma eser mevcuttur.

16. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Kurtuluş Sırtı Ziya Gökalp Caddesinde bulunan , yap-işlet-devret modeliyle şimdi otel olan, eski hizmet binasıdır.

17. Yapılan tespitler sonucunda 62 aded kilim ile 54 aded halının bulunamadığı ve söz konusu eserlerin yangın öncesinde çalınmış olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. 27.3. 1998 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde New York III. Asya Sanatları Fuarında İngiliz Antikacı Oliver Hoare tarafından 72 env. nolu panonun satış çıkarıldığının öğrenilmesi üzerine derhal müdahale edilmiş, (FBI ve Scotland Yard işbirliği ile) diğer dört panonun da kendisinde olduğunu "cezaî müeyyede ile sonuçlanacak olan soruşturmadan

Yine bu dönemde Anadolu'da bazı illerde cami ve mescitlerden toplanan tarihi değere haiz *teberrûkât eşyalarının* Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzelerde emaneten bekletilmesi için bırakıldığı⁽¹⁸⁾, bazen de Vakıflar Meclisi Kararı ile ilgili müze koleksiyonuna veya talep eden başka bir kuruma bağışlandığı görülmektedir.⁽¹⁹⁾ Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzelerde bekletilen bu eserler bölgelerinde vakıf müzeleri kurulan illerde geri alınmış olup, bazı illerde halen bekletildiği tespit edilmiştir.⁽²⁰⁾

Teberrûkât eşyalarının hatırı sayılır derecede büyük bir bölümünü oluşturan halı ve kilimlere gelince; bu eşyaların (eserlerin) camilerden alınmasını önlemek, halı sanatı örneklerini yeni nesillere aktarmak ve bunları inceleyerek kültür tarihimizi aydınlatarak kültürel mirasımızı korumak, ilim adamlarına yardımcı olmak üzere, tarihi değeri olan halılar, dönemin bazı sanat tarihçilerinin verdikleri rapor neticesinde toplanarak İstanbul-Sirkeci'deki IV. Vakıf İş Hanı'nın bodrum katındaki depoya ve Yeni Cami Hünkâr Kasrı'na getirilir. 1979 yılında İstanbul-Sultanahmet Camii Hünkâr Kasrı'nda Halı Müzesi'nin ilk nüvesi oluşturularak, 1982 yılında müze olarak açılır. Sultanahmet Camii güney bodrumunda bulunan Deve Hanı ise restore edilerek, Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi olarak hizmete sunulur.

b) Teberrûkât Eşyaları İle İlgili Bazı Mevzuatlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra, vakıfların idaresi, din eğitimi ve dini yayınlar da dahil olmak üzere din hizmetlerini yürütme görevi 2 Mayıs 1920'de kurulmuş olan Şeriye ve Evkaf Vekaleti'ne verilmiş daha sonra 3 Mart 1924 tarihinde 429 sayılı kanun ile de kaldırılmıştır. Bunun yerine Diyanet İşleri Reisliği, Vakıfların yönetim ve idaresinden sorumlu Evkâf Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Böylelikle cami ve mescitlerin mülkiyetleri Vakıflar Genel Müdürlüğüne, idaresi ve görevli

tayini işleri ise Diyanet'e bırakılmıştır.

13 Haziran 1931'de kabul edilen 1827 sayılı Bütçe Kanunu'nun 6. Maddesiyle cami ve mescitlerin idaresi tekrar Evkâf'a bırakılmış ve 4 Ocak 1932 tarih ve 670 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de bu durum teyit edilmiştir (Onay 2009: 53).

23 Mart 1950 tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2800 Sayılı Teşkilat Kanunu'nda yapılan değişiklikle tekrar bu görev Diyanet'e verilmiş, cami görevlilerinin maaşı genel bütçeden karşılanırken, mazbut vakıflara ait camilerin aydınlatma, ısıtma ve bakım giderlerinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Diyanet bütçesine aktarılacak ödenekten karşılanması kararlaştırılmıştır. Böylelikle *teberrûkât eşyası* Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da kucağında bulduğu bir sorun haline gelmiştir.⁽²¹⁾ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mülkiyeti kendisine ait bu cami ve mescitlerdeki tarihi değere haiz halı ve kilimlerin tespitinin yapıp Kültür Bakanlığı müzelerine devri ile ilgili olarak 1993 yılında başlattığı çalışma, bu konuda yetişmiş uzman eksikliği, ödenek yetersizliği gibi nedenlerden dolayı birkaç il haricinde sonuca ulaşamamıştır (Karaduman 2007:51).

Teberrûkât eşyası ile ilgili sorunların Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de zaman zaman meclis gündemine taşınmıştır. 17. Dönem Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu camilerde bulunan teberrûkât eşyalarının envanterlerinin yapılması ve bu eşyalardan oluşan müzelerin açılması konusunda öneriler sunmuştur. Bu dönemde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden sorumlu Devlet Bakanı Kâzım Oksay ise cevabında, mazbut ve mülhak vakıf, cami ve mescitlerdeki teberrûkât eşyasının tespiti, numaralandırılması, değerlendirilmesi ve korunması işlemlerinin 30.6.1974 gün ve 14931 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulan «Mazbut ve Mülhak Vakıf, Cami ve Mescitlerdeki Teberrûkât Eşyası Hakkında Yönetmelik»

vazgeçildiği takdirde" panoları iade edeceğini bildirmiş ve daha sonra Kültür Bakanlığınca Genel Müdürlüğüne iade edilmiş olup, halen Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde sergilenmektedir. Böylelikle Mevlevîhanedeki yangın öncesinde bir hırsızlık olayı gerçekleştirildiği kanıtlanmış olmaktadır. Nitekim bu depoda bulunan Divriği Ulu Cami Hünkâr mahfilinin korkuluk panolarından beş adedinin ele geçirilmesi ile bu tezin doğruluğu kanıtlanmıştır.

18. Halen 1000'ın üzerinde eserin Kültür Bakanlığına bağlı bu müzelerde bekletildiği bilinmektedir.
19. Dolmabahçe Camii Hünkâr Kasrı'nda açılan Deniz Müzesi için biri Kılıç Ali Paşa Cami kubbesinde asılı, eski teberrûkât defterinin 26. sırasında kayıtlı 1,5 m. boyunda bakırdan mamul üzeri yaldız ziynetli , tulani altı adet kırmızı renkli camlı, üzeri kitabeli, altı adet zincir ile kubbeğe asılı, diğer bir benzeri de Kasım Paşa Cami kubbesinde asılı tungdan yapılmış fenerin İdare Meclisi'nin 19/01/1948 gün 41/38 sayılı kararı ile Milli Savunma Deniz Müsteşarlığı yetkililerine teslim edildiği belirtilmektedir (VGM/HAYİŞL 1948:211/1937-1947).
20. Örneğin 23.07.1997 tarih 795/811 sayılı Vakıflar Meclisi Kararı ile 1 adet Kur'an-ı Kerim, 1 adet alem, 2 adet halı seccade Niğde Müzesine bırakılmıştır. Örneğin Konya Müzesi ile Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında imzalanan birkaç maddelik protokolle 28 eserin emaneten bırakıldığı dikkati çekmektedir. 11 Ekim 2002 tarihinde emaneten Uşak Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilen Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne ait 210 Halı, 4 şamdan, 1 Kur'an-ı Kerim, 1 Kule saatinin emanet bırakıldığı, 2006 yılında müze depo sununda bulunan halılardan 71'nin hırsızlığa maruz kalmış olup, diğer eserler Ankara'ya nakledilmiştir. Sivas Gök Medrese'nin müze yapılması çalışmaları devam ettiğinden halen Sivas Müzesi'nde 799 adet, (halı, kilim, ahşap, maden, el yazması eserler) teberrûkât eşyası bekletilmektedir.
21. Cami ve mescitlerde bulunan eşya ve demirbaşlar ile mazbut ve mülhak camilerde bulunan teberrûkât eşyasının bakımı ve korunması ve görevlilerin giyim tarzlarının belirlenmesi gibi işleri yürütmek üzere Donatım Şube Müdürlüğü kurulmuş, 1984'teki yeni düzenleme ile bu görev İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığına bağlı Malzeme Şubesi Müdürlüğü olmuştur (Onay 2009:57).

hükümlerine göre yapıldığını, konuyla ilgili olarak toplanan eşyalardan müzelik olanların mevcut Vakıf Müzelerine gönderildiğini ve bazı yeni müzelerin açılması ile ilgili çalışmaların sürdürüldüğünü ifade etmiştir (Ek.1).

Yine 1998 yılında Meclis Genel Kurulunda Teberrûkât Eşya Hırsızlığının Önlenmesi başlığı ile gündeme gelmiş ve ülkemizde eski eser hırsızlığının en yoğun yapıldığı mekânlar arasında Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait cami, mescit ve türbe gibi yapılar yer almaktadır. Buralardan çalınan eserlerin fotoğraf ve envanter kayıtları bulunmadığı için yurtiçinde ve yurtdışında aramasının sağlıklı yapılamadığı belirtilmiştir. Bu çerçevede Vakıflar Genel Müdürlüğü uyarılmış, bu eserlerin fotoğraf ve envanterlerinin yapılması eserlerin çalınması durumunda işlemleri yürütecek bir büronun kurulması istenmiş ve ileri aşamada kendi müzelerini kurarak eserlerin korunmalarının sağlanması tavsiye edilmiştir (TBMM 1998:59).

Gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü, gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı, kendi sorumluluklarına ait cami ve mescitlerde bulunan söz konusu teberrûkât eşyalarının sayımı, bakımı ve muhafazası ile ilgili işlemleri düzenlemek amacıyla ortaklaşa yapılan çalışmalar sonucunda yönetmelikler hazırlayarak uygulamaya koymuşlardır.⁽²²⁾

Vakıflar Genel Müdürlüğü, teberrûkât eşyası konusunda kendi içinde bu kısır döngüleri yaşarken, meydana gelen hırsızlık olayları ve yurt dışına kaçırılan eserler ve buna karşı üretilemeyen köklü çözümler nedeniyle bir çok platforma eleştirilerin yöneltildiği bir kurum halini almaya başlar (Karaduman 2002:46-55).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundaki Tarihi Eserlerin Korunması hakkındaki Sayıştay Raporunda⁽²³⁾ da teberrûkât eşyaları ile ilgili sorunlara dikkat çekilerek (Sayıştay Dergisi 2004:147) kurum içinde sorunun kaynağı ve çözüm önerilerine şöyle;

Taşınır tarihî eserlerin korunması konusunda kurumlarla (VGM)Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmiş açık bir görev bulunmadığı. "Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Teberrûkât Eşyası Hakkında Yönetmelik"e göre, taşınır kültür varlıklarının tescili yapılmaktadır. "VGM Merkez Teşkilâtı Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"te Abide

ve Yapı İşleri, Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler ile Kültür ve Tescil Daireleri Başkanlıklarına da bu konularda bazı görevler verildiği ve "Camilerin Bakım, Onarım, Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği" ile "Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Teberrûkât Eşyası Hakkında Yönetmelik"te güvenliğe ilişkin bazı düzenlemeler bulunduğu, bunun dışında mevzuatta güvenliğe ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığına değinilmiştir.

Yine aynı raporda Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilâtı Görev Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile taşınır tarihî eserlerin korunmasına yönelik olarak üç ayrı daire başkanlığına bağlı üç şube müdürlüğüne benzer görevler verildiği, Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı Etüt Proje Şube Müdürlüğü'ne, taşınır tarihî eserlerin tespit, tescil ve tasnifini yapma görevi verildiği halde bu görevin Şube Müdürlüğü'nce yapılmadığı ve benimsenmediği, Hayır İşleri Şube Müdürlüğü'nün ise sadece teberrûkât eşyası sayım listeleri ile ilgilendiği, şeklinde tespit yapıldıktan sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne taşınır tarihî eserlerin tespit, tescil, envanter, bakım, onarım ve güvenliği konusunda açık yasal görev verilmediği, sadece yönetmeliklerle, taşınır eserlerin sahibi olmaktan kaynaklanan bazı görevlerin üstlenildiği, taşınmaz tarihî eserlerin korunmasında, birden çok kurumu (Kültür bakanlığı, Diyanet İşleri vb.) ilgilendiren alanlarda koordinasyonun sağlanmasına yönelik işbirliği ortamını yaratacak girişimlerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi gerektiği, yönetmeliklerle kurum içi yetki, görev ve sorumluluk çakışmalarını engelleyecek düzenlemeler yapılarak, taşınır ve taşınmaz tüm tarihî eserlerin korunması için gerekli olan bütün prosedür ve işlemleri ayrıntılı olarak düzenleyen ve değişen koşullara uygun olarak güncellenen rehberler oluşturulması, bu prosedürlere uyulmasını güvence altına alan iç kontroller geliştirilmesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün taşınır eserlerin korunması ve sergilenmesi konusundaki sorumluluklarının netleştirilmesi önerilmiştir. Söz konusu rapordaki diğer önemli bir tespit de teberrûkât eşyaları ile ilgili sorumluluğun üç değişik şubeye paylaştırılmasına rağmen sorumluluğun benimsenmediği yönünde olmuştur.⁽²⁴⁾

4. Vakıf İdaresince Teberrûkât Eşyalarının Değerlendirilmesinde Karşılaşılan Problemler

Hızla değişen teknoloji ile birlikte; esas gayenin

22. Konuyla ilgili önce 30/6/1974 tarihli ve 14931 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Mazbut ve Mülhak Vakıf Cami ve Mescitlerdeki Teberrûkât Eşyası Hakkında Yönetmelik ile daha sonra 06.11.1999 tarih ve 23868 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Teberrûkât Eşyası Hakkında Yönetmelikle bu sorunlara bir düzenleme getirilmeye çalışılmıştır.

23. Sayıştay Genel Kurulunun 6.5.2004 tarih ve 5093/1 sayılı kararı ile Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması uygun bulunmuştur.

24. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sorumluluğundaki Tarihi Eserlerin Korunması Hakkındaki Sayıştay Raporu, 2004, s.11-12.

camii görevlilerinin hırsızlıklara karşı daha güvende olmak istemeleri ve ikincil sebep olarak da temizliğin kolay olması gibi gerekçelerle uygulanan tek tip halı döşeme furusu, en çok bağımlanan teberûkât eşyaları arasında yer alan halı ve kilimlerin cami köşelerinde birikmesine neden olmuştur. Biriken ve iyi korunamayan halı ve kilimler zaman zaman halı hırsızlıklarına kapı aralamıştır.

2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* ve 3386 sayılı Kanun ile değişik 10. Maddesinin 10. Fıkrasına göre,

Vakıflar Genel Müdürlüğü, idaresinde ve denetiminde bulunan mazbut ve mühlak vakıflara ait taşınmaz kültür varlıkları ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zâviye, mevlevihane, çeşme ve benzeri kültür varlıklarının korunmasından sorumludur. Bu yapılardan cami ve mescitlerin büyük bir bölümünün kullanımı ise Diyanet İşleri Başkanlığına aittir. Bu kurumlar bu yapılarda bulunan teberûkât eşyası, çini, minber, kapı, pencere kanatları gibi mimari öğelerin korunmasını sağlamak ve gerekli önlemleri almak zorundadırlar.

şeklindeki kanun hükmüne rağmen eski adıyla Vakıflar Umum, yeni adıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ilk planda taşınmaz eserlerin bakım ve onarımıyla ilgilendiği, müzecilik disiplininin Kültür Bakanlığı'nın işi olduğu düşüncesinden hareketle, taşınır eser korumacılığını ikinci planda değerlendirdiği görülmüştür.

Bunun yanı sıra vakıf müze ve kütüphanelerinde meydana gelen hırsızlıklar nedeniyle bu mekânların yangına ve hırsızlığa karşı güvenlik önlemlerinin alınması konusunda Kurum içindeki Daire Başkanlıkları arasında yazılar yazılarak, Vakıflar Meclisi'nde oy birliği ile kararlar alınmıştır.⁽²⁵⁾

Bu çabalar devam ederken 28.1.1991 tarihinde Tire Necib Paşa Kütüphanesi'nden alınan 7 adet Kur'an-ı Kerim için, Dışişleri Bakanlığı New York Konsolosluğu'na Dışişleri aracılığıyla *International Foundation for Art Research* (Uluslararası Sanat Araştırmaları Vakfı) Bülteninde arattırılmak üzere yayınlanması için yüklü miktarda meblağlar ödenmiştir.

Sırasıyla Evkâf Nezareti, Evkâf Umum Müdürlüğü, şimdiki adıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü kadar

başka hiçbir kurum, gerek geçmişte gerekse günümüzde kendini müze kurmaya zorlayacak kadar etnoğrafik objelere sahip olmamıştır. Türkiye'de var olan bir çok büyük müzenin nüvesini oluşturan eserlerin çoğu vakıf kaynaklıdır. Vakıflar dönem dönem bu mecburi istikamete girmesine rağmen, teberûkât eşyalarını korumak amacıyla açtığı müzeler, günceli yakalayamama, giderek depoya dönüşme ve ilgisizlik sonucu atıl kalmıştır. Bazıları ne yazık ki bir süre sonra Kültür Bakanlığına devredilmiş, daha sonraki yıllarda da devretme girişimlerinde bulunulmuştur. Kültür Ve Turizm Bakanlığı da bu durum karşısında seçmeci bir tutum sergilediği için çoğu zaman bir sonuca ulaşamamıştır.⁽²⁶⁾ Nitekim Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 2000'li yıllarda açılan müzelerin ilgili Bakanlıkla yapılan toplantılarında gerek üst düzey gerekse teşhir uzmanlarından da övgüler aldığı bir gerçektir. Ancak vakıf müzeleri ile ilgili aynı hataların tekrarlanmaması açısından müzelerin günün koşullarına göre canlı tutulması ve sürekliliğin sağlanması, bu konuda işin ehil ellerde olması müzelerin vakıf kültürünü tanıttıcı birer okul işlevi gördüğünün unutulmaması gerekir.

Teberrûkât eşyanın Evkâf camiasında sürekli bir sorunmuş gibi algılanmasının temel nedenlerine gelince; başta da söylendiği gibi teberûkât eşyanın aynı vakıf taşınmaz eserler gibi vâkıfların iradesiyle ortaa konduğu, vakfın bir parçası, hatta kendisi olduğu, bunun elden çıkmasına ilgisiz veya sessiz kalınmasının, vâkıfların iradesine ters bir davranış olduğu gerçeğinin yeterince özümsemeyişinden kaynaklandığını söylemek yersiz olmayacaktır. Bu güne kadar denenmiş fakat bir kısır döngüden öteye geçememiş çözümlerin bu açıdan sorgulanması, uzun vadeli çözümlerle ele alınarak sürecin ona göre yönetilmesi, vâkıfların taşınır eşya konusunda bizlere yüklediği sorumluluğun farkında olarak bu konuda kararlı olunması gerekmektedir. Hepsinden önemlisi, yüzlerce yıllık kültürel mirasa sahip vakıf kurumunun maddi- manevi birikimiyle ve de yetişmiş kalifiye eleman açısından bu sorunları çözebilecek bir kapasiteye ve donanımına olduğu bir gerçektir.

5. Mevcut Vakıflar Genel Müdürlüğünün Konuya İlişkin Tasarrufları

a) Mevzuatla ilgili Düzenlemeler

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri ile ortaklaşa hazırlanan Değişik:

25. 30.04.1998 tarih 338/362 sayılı karar.

26. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar Meclisinin 18.8.1992 tarih, B.02.1.VGM.0.05.00.00.597/ 847 sayılı kararı ile iş tanbul'da bulunan dört Vakıf Müzesinin Kültür Bakanlığına devri oy birliği ile uygun görülmüştür (Ancak bu alınan kararın uygulaması gerçekleştirilmemiştir).

09.03.2007 tarih ve 26457 sayılı Resmi Gazete) *Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Teberrükât Eşyası Hakkında Yönetmelikle* konuyla ilgili bazı aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır.

Şöyle ki; önceki yönetmeliğin 6. Maddesine göre teberrükât sayım komisyonlarında sadece Kültür Bakanlığı uzmanları yer alırken yeni yönetmelikte her beş yılda bir (sonu sıfır ve beşle biten yıllarda) gerek vakıflara ait, gerekse Diyanete bağlı camilerde yapılan teberrükât sayımlarında komisyona Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanlarının da katılması sağlanarak tespitlerin daha verimli olması sağlanmıştır.

Sayımlar sırasında önceki yönetmelikte, herhangi bir tarihi obje saptandığında, mal sahibine (Diyanet veya Vakıflar Genel Müdürlüğü) teslim edilirken, yeni yönetmelikte söz konusu komisyonun; Teberrükât eşyasından tarihi değeri haiz olmayanların ihtiyaç fazlasını tespit etmek; devri veya satışı mümkün olmayanların muhtaç olan şahıslara verilmesine veya kullanımı mümkün olmayanların imhasına karar verebilecek, cami ve mescitlerdeki teberrükât eşyasından eski eser niteliği kazananları veya sanatsal değeri bulunanları uygun gördüğü takdirde, Diyanet İşleri Başkanlığı'na veya Kültür ve Turizm Bakanlığı ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzelerine teslim edilmesini sağlayabilecektir. Bu son yönetmelikle getirilen diğer bir yenilik ise; cami ve mescitlere yapılacak eşya bağışlarının cami ve mescitlerin ihtiyacına göre kabulü veya reddine karar verilebilmesi hükmüdür.

2004 tarihli Sayıştay raporunda kurum içinde üç şubenin sorumluluğunda olan görev, 27 Şubat 2008 tarih 26800 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5737 sayılı 20.2.2008 tarihli Vakıflar Kanunu'nun 29. Maddesinde "Vakıflara ait taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları; Genel Müdürlük, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kullananları tarafından korunur" şeklinde genel bir hüküm yer almış ve 56. Maddede Vakıflara ait taşınır kültür varlıklarının korunması ve kaçakçılığın önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve kaçırılan eserlerin iadesi ile ilgili işlemleri yürütmek görevi Kültür ve Tescil Dairesi'nin görevleri arasına konulmuştur.

Görüldüğü üzere, vakıflara ait taşınır kültür varlık-

larının korunması ve taşınmazlarla birlikte ve eşit şekilde zikredilmiş olup, bunun da kanunla sabit olduğu, bundan sonra taşınır vakıf kültür varlıklarının korunması işleminin Kültür Bakanlığı'nın görevi olduğu söylemi ortadan kalkmış olmaktadır. Bu kanuna istinaden çıkartılan *Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı Görev, Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin*⁽²⁷⁾ 17. Maddesinde de yine teberrükât eşyanın envanterini çıkarmak ve en geç beş yılda bir sayımı yaptırarak demirbaş kayıtları ile mutabakatını sağlamak, eski eser olup olmadığının değerlendirmek, taşınır kültür varlıklarının bakım, onarım, restorasyon ve konservasyonunu yapmak üzere atölye ve laboratuvar kurulmasını sağlama, müze ve koleksiyonlar oluşturma görevleri Kültür ve Tescil Dairesi'nin Görevleri arasında sayılmıştır. Kültür ve Tescil Dairesi- Kültür Müdürlüğü 2005 yılından itibaren teberrükât sayımı ile ilgili genelgeleri her dönem başı yayınlayarak ilgili bölge müdürlüklerine göndermekte olup, sayımın ne şekilde, kimler tarafından yapılacağına ilişkin kuralları bildirmektedir.⁽²⁸⁾

Yine 7 Şubat 2007 tarih 26426 sayılı resmi gazetede yayınlanan Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzeler Yönetmeliği'nin 7. Maddesinde vakıf müzelerinin eser kaynakları olarak teberrükât eşyalara geniş yer verilmiştir.

b) Kaçakçılık Biriminin Kurulması

Bu raporun yayımlandığı 2004 yılından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce nihai çözüm olmasa da bu konuda oldukça önemli adımlar atılmıştır.

Bu bağlamda 2000'li yıllarda kaçakçılık olayları yine artış göstermeye başlayınca, Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait cami ve mescitlerden çalınan ve yurtdışına kaçırılan eski eserlerin takibi amacıyla Genel Müdürlük bünyesinde Kaçakçılıkla Mücadele Bürosu oluşturularak daha sonra müdürlük olmuştur. Uzun mücadelelerden sonra gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı gerekse Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün girişimleri sonucunda daha önceki yıllarda yurtdışına kaçırılmış cami ve mescitlerden çalınmış, çini, ahşap pano, halı, şamdan, kâbe örtüsü gibi bazı eserler geri getirilerek müzelere konmuştur.

Kaçakçılık Şube Müdürlüğü verilerine göre; Kaçak-

27. Bu Yönetmelik Vakıflar Meclisi'nin 28.05.2008 tarih ve 339 sayılı kararı ile uygun görülmüştür.

28. Örneğin 17.05.2010 tarih, B.02.1.VGM.0:15.00.03-506.03-2030 sayılı genelgede; Bölge Müdürlüklerinde Bu işi yapan müdürlüğün, müze müdürlüğü ile işbirliğinde bulunması, sayımlara teberrukat saymanı, Müze Araştırmacısı veya Sanat Tarihçinin katılması, sayımların bir önceki sayım sonuçları ile karşılaştırılması, kayıp varsa duyurusunun yapılması, Envanter fişlerinin hazırlanmasında Interpol-Europol- Sirene Genel Merkezi tarafından gerektiğinde çağrıntı duyurusu yapılabilmesi için fotoğraflı *Eski Eser Teberrükât Fişi* düzenlenmesi, grup eserlerin ayrı ayrı belgelenmesi, eserde olan kitabelerin ayrıca belgelenmesi, sayım sonuçlarının dijital kayıtlara geçirilerek Genel Müdürlüğe iletilmesi, camilerde bırakılan tarihi değere haiz eşyaların sayım haricinde (bir ayda üç cami) şeklinde sondaj usulüyle denetlenmesi gibi hususlar yer almaktadır.

çılıkla Mücadele Bürosu'nun kurulmasından sonra hırsızlık duyurularının başladığı 2003 yılında çalınan eser sayısı 938 iken; çalınan eserlerin sıkı takibe alınması neticesinde dış pazar piyasası kırılmış ve 2008 yılında 7 olayda çalınan eser sayısı 11'e düş-tüğü saptanmıştır.

c) Teberrûkat Eşyalarının Tekrar Toplanması

Teberrûkât eşyanın toplanma seyrinde dördüncü dönem olarak sayabileceğimiz bu dönemde; Genel Müdürlüğün 28.07.2006 tarihli ve 3925 sayılı Ma-kamın Oluru teslim alma ve uzmanlardan oluşan bir değerlendirme komisyon kurularak, 28.07.2006 tarih ve 3927 sayılı yazı ile bütün bölge müdürlük-lerine vakıf cami, mescit ve diğer depolarda muha-faza edilen teberrûkât eşyalarının (halı-kilim) bir program dâhilinde Ankara'da toplanması talimatı verilmiştir. Teslim Alma ve Tasnif Komisyonlarınınca 85298 adet teberrûkât eşyası tespit edilmiştir.

Komisyonun çalışması sonucunda;

- 1- Eski eser niteliğinde 4684 dokuma,
- 2- Etnoğrafik nitelikte olan 17292 dokuma, 90 şamdan, 1 el yazması Kur'an-ı Kerim,
- 3- Temizlendikten sonra ihtiyacı olan cami ve mescitlere verilebilecek nitelikte olan yaklaşık 12840 adet dokuma.
- 4- Bunların yanı sıra hiçbir şekilde kullanılamayacak ve hiçbir alanda değerlendirilemeyecek durumdaki oldukça yıpranmış halde 52945 teber-rûkât eşyası tespit edilmiştir.⁽²⁹⁾

Ankara'da bir depo oluşturularak yaklaşık 17 bin halı-kilim temizliği yapılmış halde buradaki raflara yerleştirilmiştir.

Eski Genel Müdürlük deposu altında daha önceki yıllarda toplanan halı ve kilimler de yine bir komis-yon marifetiyle tasnif edilerek, temizletirilmiş gelecek yüzyıllara saklanmak üzere envanterleri ya-pılarak, birinci derecede müzeli olan 1518 halı ve kilim Ankara Vakıf Eserleri Müzesi envanterine kay-dedilmiş, 1841 halı ve kilim ise resimli tanıtım fişleri düzenlenmek kaydıyla ve numara verilerek ana de-poya aktarılmıştır. 2012 yılı itibarıyla Konya'da bu-lunan üç bine yakın eser Ankara'ya getirilmiş olup Kayseri'de yaklaşık 500 adet halı ve kilimden oluşan birer depo bulunmaktadır. Ankara'da bulunan ana depo ile ilgili olarak, Genel Müdürlükçe gerek bilimsel çalışmalar için önemli bir alt yapı oluşturu-lması, gerekse tanıtım açısından teknolojik im-

kânlar kullanılarak yeniden tasnif ve tasarımı ile il-gili çalışmalar sürdürülmektedir.

d) Yeni Müzeler Kurulması

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Ankara'da bir müze kurulması hep istenmiş ve bunun için de bir müdür kadrosu tahsis edilmiştir.

Önce Altındağ İlçesi'ndeki Ulus Otel'in 23.11.1993' te 1145/1124 sayılı Vakıflar Meclisi Kararı ile Halı-Kilim Müzesi yapılması için gerekli girişimler başla-tılmıştır. Ankara'da ve İzmir'de yıllarca sürdürülen müze kurma girişimlerinin (Kültür Bakanlığından müze açma izni bile alınmış) bu kez tasarruf tedbir-leri genelgesi sebep gösterilerek, deyim yerindey-se *denizi geçip derede boğulmak* bundan sonraki masraflarının karşılanamayacağı gerekçesiyle geri bırakıldığı, 22.8.1994 tarih B.02.1.VGM.0.15.00.02-338-3504 sayılı Makama sunulan onaydan anlaşıl-maktadır.

03.02.1992 tarih, 982 sayılı dönemin Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun imzalı Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığına dağıtımli bir yazı ile Ope-ra'daki Ankara Müftülüğü'nün(Eski Hukuk Mektebi) Halı Müzesi yapılmak üzere boşaltılması talimatı verilmiştir. Ancak bu rüyanın gerçekleşmesi için on beş yıl geçmesi gerekmiştir.

2000'li yıllarla birlikte teberrûkât eşyalarının kade-rinde de olumlu yönde gelişmelerin yaşandığı gö-rülür. Özellikle 2004 yılında Vakıflar hakkında Sayıştay tarafından hazırlanan raporda teberrûkât eşyası ile ilgili yapılan tespitler bir yerde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü bu konuda harekete geçiren itici güç olmuştur. Bu bağlamda;

- 1- Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde kaçak-çılık birimi oluşturularak, vakıf eserleri ile ilgili ta-kipler başlatılmış, yurtdışına kanun dışı yollardan çıkarılan birçok eser geri getirilmiştir.
- 2- Müzayedelerde vakıf eserlerin satışı yasaklan-mıştır. Genel Müdürlüğümüzce müzayedelerin sıkı takip edilmesi, çalıntı eser satışlarında müza-yede firmalarının Interpol ile başlarının derde girmesi, hatta eserleri müzayedeye koyan müşte-rilerinin mahkemelik olması, kendileri hakkında olumsuz imaj bıraktığından, müzayedelerde *Tür-kiye'den gitmiş çalıntı eser satmama kararı* alın-mıştır. Son yıllarda, müzayedeye satılması için eser koyacak olanlardan "eserin Interpol tarafın-dan aranmadığına dair" güvence istenilmektedir.

29. Bu grup tekrar bir elemeye tabi tutularak 1. derecede tarihi eser niteliği olan 557 eserden arta kalan 4127 adet dokuma daha etnoğrafik eser grubuna aktarılarak bu sayı 21419 olmuştur. Söz konusu 557 eser daha sonra Antalya Bölge Müdürlüğünden ge-lenlerle birlikte toplam 603 halı ve kilim Ankara Vakıf Eserleri Müzesi Envanterine kaydedilmiştir.)

3- Ülke çapında Vakıflara bağlı cami ve mescitlerden biriken teberrükât eşyaları (halı- kilim vb) (İstanbul, Konya ve Kayseri dışında) Ankara'ya getirilerek, birinci derecede müzeli olanlar müzeye her geçen gün müzeli olma vasfı kazanan etnoğrafik eserler Ostim'de oluşturulan depoya konmuştur.

4- Taşınır vakıf kültür varlıklarının korunmasının Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevi olduğu 20.02.2008 tarihinde kabul edilen 5737 sayılı Kanun'la netlik kazanarak, Kanun'un 56. Maddesi (f) bendine göre teberrükât eşya konusu Kültür ve Tescil Dairesinin sorumluluğuna verilmiştir. Yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerle Vakıflar Genel Müdürlüğünce halen sonu sıfır ve beşle biten yıllarda vakıflara ait cami ve mescitlerde bulunan teberrükât eşyasının sayımı yapılmakta ve tarihi eser özelliği kazanan objeler Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait müzelere getirilerek koruma altına alınmaktadır.

5- Teberrükât eşyalarından oluşan yedi yeni müze kurulmuş ve on binin üzerinde eser buralarda korumaya alınarak halkın beğenisine sunulmuştur. Ankara Vakıf Eserleri Müzesi bünyesinde oluşturulan laboratuvarında uzman kişilerce her türlü eserin temizlik, bakım ve konservasyonunun yapılması sağlanmış ve sağlanmaktadır.⁽³⁰⁾

6- Teberrükât eşyalarının hırsızların eline düşmesi önlenmiştir.

7- Bu vesile ile önceki yıllarda müze kurulması için bir sorun olan kurumdaki Sanat tarihçisi kadrosu genişletilerek, hem müzecik disiplinin oturması hem de vakıf kültür varlıklarının restorasyonunda daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesi sağlanmış, ileriki yıllarda kurumun bu konudaki kalifiye elemana olan ihtiyacı çözümlenmiştir.

hamlesi olarak nitelendirebileceğimiz bu dönemde, aradan geçen 30 yıl boyunca Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait depolarda tekrar biriken teberrükât eşyalarından bir grup halı-kilim Cumhuriyet'in 75. Yılı etkinlikleri çerçevesinde Ulus'da şimdiki Kültür ve Tescil Dairesi'nin bulunduğu binanın üst katında sonradan müzeye dönüştürülmek gayesi ile 16 Kasım 1998'de açılır. Sonraları sürekli halen gelen bu birim de zamanla yurdun değişik yerlerinden toplanan eserlerle bir depo haline gelir.⁽³¹⁾

Ağızına kadar dolu olan bu depodaki eserleri daha iyi koşullarda sağlıklı ortamlarda halkımızın beğenisine sunmak, gelecek nesillere tanıtmak amacıyla, 2004 yılında Genel Müdürlük bünyesinde Müze birimi oluşturularak birçok ilde müzeler kurma girişimi başlatılmıştır. Makamın 2004/22 sayılı genelgesiyle Ankara, İstanbul, Bursa⁽³²⁾, Edirne, Antalya, Konya, Kayseri, Tokat, Sivas ve Erzurum'da müzeler kurulması talimatı verilmiştir.⁽³³⁾

Bu talimatla başlayan hummalı çalışmalar sonucunda 2007 yılında Ankara, Konya, Kastamonu, Tokat, Edirne⁽³⁴⁾, Gaziantep gibi illerde müzeler açılmış ve 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 12.620 eser buralarda sergilenerek koruma altına alınmıştır. Genelgede sayılan illerden bazılarında uygun bina bulunamayışı gibi sebeplerden bu hedef gerçekleştirilemedi de Kayseri'de Belediye işbirliği ile Erzurum ve Sivas'ta ise Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüğü koordineli çalışmalar sürdürülmektedir. Yeni müzeler kurulmasıyla; daha önceki yıllarda İstanbul'daki müzelerin depolarına gönderilen teberrükât eşyalarından⁽³⁵⁾ Ankara Konya⁽³⁶⁾, Kastamonu⁽³⁷⁾, Edirne⁽³⁸⁾ Gaziantep⁽³⁹⁾, Ankara ve Tokat'a⁽⁴⁰⁾ ait olanlar Makam Olur'u ile ait oldukları illerin yeni kurulan vakıf müzelerine geri getirilerek halkın ziretine sunulmuştur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce ikinci müzeler kurma

30. Sadece ülkemizde değil Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de teberrükât eşyalarından oluşan ve Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanları denetiminde çalışmaları sürdürülen müze, "Türk İslâm Eserleri Müzesi" adı ile 24.05.2013'de hizmete sunulmuştur.

31. (Atatürk Bulvarı No:10). Gerek burada sergilenen(175 halı-kilim), gerekse depodaki eserler Mayıs 2007'de Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nin açılmasıyla müzeye nakledilmiştir.

32. Söz konusu onay kapsamında olmasına rağmen Emir Sultan Hamamı'nın müzeye elverişli bulunmaması nedeniyle bu bağlamda, Genel Müdürlüğün 29.01.2008 tarih ve 221 sayılı Oluru gereğince, İstanbul Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinde bulunan daha önce Bursa Ulu Camiinden giden 55 Kur'an-ı Kerim, 20 hat levha ile birlikte, cami, mescit, türbe ve çeşitli vakıf taşınmazlardan gelen toplam 351 eserin her türlü bakım, onarım ve temizliği yapılarak her an sergilenilebilecek durumda güvenli bir ortamda bekletilmektedir (Hüseyin Yıldırım –Müze Araştırmacısı-16.04.2012).

33. Bu genelgeye ek olarak çıkarılan 24.01.2008 230-1419 sayılı(2008/1) sayılı genelge ile de Kastamonu ve Gaziantep bu illere eklenmiştir. 07.01.2004 tarih ve 24 sayılı Makam Onayı ile Konya, 22.12.2004/27 sayılı Onay ile Edirne, 07.01.2005 /9 sayılı onay ile Kastamonu, 07.02.2005/27 sayılı onay ile İstanbul'da Haseki Külliyesinin müze olması kararlaştırılmış daha sonra burası başka bir kuruma tahsis edilmiştir.

34. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile buna bağlı olarak çıkarılan" Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkındaki Yönetmelik" hükümlerine uyulması kaydıyla Bakanlık Makamının 03.08.2007 tarih,135007 sayılı oluru ile açılması uygun görülmüştür.

35. 24.02.1998 gün ve 338-0002 sayılı makam onayı ile değişik kategorilerdeki 435 eser Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesine gönderilmiştir. Bunun için 27.02.1998 gün 338-15 ek sayılı onayla oluşturulan komisyonda hiçbir Sanat Tarihçisi'nin bulunmaması, çoğu el yazma olan eserlerin nem düzeyi yüksek olan bir ilin müzesine gönderilmesi tamamen talihsiz bir durumdur.

36. Konya Sahip Ata Vakıf Müzesine 05.12.2006 tarih ve 260 sayılı Makam onayı ile Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesinden 279 ve Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinden 6 olmak üzere toplam 285 eser getirilmiştir. Ayrıca önceki yıllarda yurtdışına kaçılmış ve ülkemizce geri alınan 14. Yüzyıla ait Beşehir Eşrefoğlu Cami Kapı panosu da Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerinden teslim alınarak bu müzeye getirilmiştir.

Teberrûkât eşyaların sayıca en büyük bölümünü oluşturan 2007 yılında yurt genelinden getirilerek Ankara’da teberrûkât deposuna konan halı ve kilimlerin temizliği yaptırılmış olup, depolamada yeni modern bir düzenlemeye gidilmesi için araştırmalar sürdürülmektedir. Müzelerde teşhir için ayrılanlar ise özel tekniklerle dikilip, panolarda sergilenmektedir.

6. Sonuç

Evkâf Umum Müdürlüğü, bugünkü adıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğunda bulunan cami ve mescit, türbe, tekke ve zâviye gibi dini yapılarından gelen teberrûkât eşyalarının seyrine bakıldığında; tarihinin vakıflar ve vakfiyeler kadar eski olduğu ve günümüzde de halen devam eden bir süreci kapsadığı görülmektedir.

Vakıf kuran insanların kadın veya erkek sadece hayrat eserler yaptırmakla kalmayıp, bunun tefrişi ve diğer birçok sosyal hizmetler için de, vakıf hukuku içerisinde de yer bulmuş çok sayıda taşınabilir (menkul) eşya vakfettiklerini görmekteyiz. Dini bir mekânın tefriş edilmesinde gerekli halı, kilim, seccade, perde, örtü, tesbih, şamdan, buhurdan, kandil, hat levhalar, medrese ve benzeri eğitim kurumlarında eğitim ve öğretim için o günün mevzuatında gerekli olan çeşitli kitaplar, Kur’an-ı Kerimler, rahleler, cüzler, tekke ve zâviyelerde tarikat ehlinin kullandığı her türlü sembolik eşyalar veya bir imarette yapılacak ikramın çeşidine göre kap kakac gibi yaşamın her alanını kapsayacak çok çeşitli gruptan teberrûkât eşyalarını içine aldığı görülmektedir.⁽⁴¹⁾ Vakfedilen bu eşyaların sadece bağışlanmakla kalmayıp, bunun kullanımı sırasında hizmet verecek görevlilerin, eşyaların bakımı ve onarımı için ayrılan paranın bile hassasiyetle ele alındığı ve bu konuda sürekliliğin sağlanmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir.

Vakıf kültürünün dini manada en temel dinamiği sadece “Allah rızasını kazanmak” adına diğer insanların yararına sunulan bir hizmetin oluşturulmasıdır. Fiilin kendi adıyla anlam kazanan ve adlandırılan “teberrûkât eşyası” zamanla (tarihi eser sıfatını alarak) başka anlamları da yüklenir. Teberrukat eşyalarının bu özelliğe bürünmesiyle, kaçakçılık, koleksiyonerlik, müzecilik gibi farklı kavramların, farklı disiplinlerin oluşmasına da kendiliğinden zemin hazırladığı bir gerçektir.

Cumhuriyet’ten önce ve sonra dönem dönem konuya duyarlı yönetici ve uzmanların hassasiyetiyle toplanan teberrûkât eşyaları bu gün ülkemizdeki birçok ünlü müzenin veya koleksiyonun nüvesini oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. Yapılan araştırma ve inceleme sonucunda; teberrûkât eşyaları neredeyse üç yüzyılı aşkın bir süredir vakıfların gündemini meşgul etmiş ve etmekte olan bir konudur. Hırsızlık, eser toplama, müze açma, müzede sürekliliği sağlayamama, ilgisizlik, başka kurumlara devir veya depo halini alma, istenmeyen sonuçlar şeklinde sürekli bir kısır döngü yaşanmıştır. Konuyla ilgili uzun vadeli önlemci tedbirler almak yerine, bu eşyalarla ilgili sorunlar oluşmaya başlayınca çareler aranarak geçici çözümlerle sorunlar çözülmeye çalışılmış ya da çözüm önerilerinin kurumun bütününde aynı duyarlılıkla ele alınamadığı görülmüştür.

Teberrûkât eşya sorununun çözümlenebilmesi için, daha doğrusu bir sorun haline getirilmemesi için her şeyden önce bu eşyaları oldukça masumane ve temiz duygularla bağışlayan vakıfların bize sundukları ve o dönemde uyguladıkları çözüm önerilerinin vakfiyelerdeki satır aralarından iyi okunup etüt edilmesi, yöneticisinden en alt kademeye kadar her vakıf çalışanının boynuna borç olduğunun bilincimizde yer etmesi gerekmektedir.

37. Kastamonu Müzesine giden eserler:24.10.2007 tarih ve 238 sayılı makam onayı ile 21 Kur’an-ı Kerim 1 Kılıç İstanbul Türk hat Sanatları Müzesinden getirilmiştir. Ankara Vakıf Eserleri Müzesinden 26.08.2008 tarih ve 29238 sayılı makam oluru ile bir çift şamdan 1 halı götürülmüştür.
38. Kütahya’dan getirilen 67 eser teşhir için Edirne Vakıf Müzesine nakledilmiştir.(16.04.2007 tarih ve 2598 sayılı genelge).Ayrıca 24.02.2007 tarih ve 238 sayılı oluru ile Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinden 2579 env. Nolu usturlap ile, 2580 env. nolu şişe içinde hilye ile 7 adet çini Edirne’de Selimiye Vakıf Müzesine gönderilmiştir.
39. Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesine Ankara’dan 36 halı, 11 kilim, 16 şamdan ile İstanbul Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi depolarından seçilen 20 El yazması eser, 16 hat levha, 1 tesbih ve 1 rahle gönderilmiştir.
40. Önceki yıllarda Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesine Ankara’dan giden 2 Kur’an, Tokat’tan giden 2 Kur’an ile Türk Vakıf İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesine gönderilen Ahi Elvan Camisine ait pencere kanatları 24.01.2007 tarih ve 279 sayılı yazı ile talep edilmiş, 13.02.2007 tarihinde Ankara Vakıf Eserleri Müzesine teslim edilmiştir. Daha sonra 27.08.2008 tarih ve 2938 sayılı makam Onayı ile Tokat’a ait 2 Kur’an ile 37.583 env. nolu halı ile Kastamonu’dan geldiği tespit edilen ve üzerinde kitabesi olan bir çift şamdan Kas tamonu Şeyh Şaban-ı Veli Müzesine gönderilmiştir.
41. Metin içerisinde alıntılar yaptığımız vakfiyelerde bahsedilen teberrûkât eşyalarına bakıldığında günümüz için oldukça zengin eser grubudur. Çalar Saat (pandollu), Kuburlu saat, Nuhas Mangal, ibrik, testi, maşrapa, kahve güğümü, kahve cezvesi, tepsi, göbekli mangal, karavana, kadayıf tepsi, yumurta tavası, pulad tepsi, kazan, saçayağı,demir kepçe,kasıq, maşa,mum makası, tas, kova,yağ küpü, kapaklı sahan, leğen, minber, kürsü,ceviz dolap, tesbih, rahle, mermerli ceviz çekmece,yazma kelim-ı kadim, basma ecza-ı şerife, Kaside-i bürde, Hilye-i Hakani, Hilye-i sa’adet, küçük-büyük hat levhalar,kitaplar, kalıçe (halı) seccade, keçe, koyun postu, çuha kapı perdesi, ihramlar, çarşaf, yastık, yorgan,minder, kebir mihrap şamdanı,tablalı,tombak şamdan, tunç şamdan , simkârî şamdan ,kürsü şamdanı,gaz kandil, piring buhurdan, tombak buhurdan, gülâpdan, tombak gülâpdan, porselen kase, çini, fincan, şerbet bardağı ,cam fanus,fener, deve kuşu yumurtası, askılar, aynalar, elvan cam(vitray),demir parmaklıklar, kilit, minare kandili,Tekke eşyalarından;taçlar, arakiyeler, Mevlevi sikkesi, şed, ferace, destegül, topgül, tennure, kemer, post, icazet kandili,asa, keşkül, teber, main, nefur, kılınç, bıçak, şiş,tığ,kudüm, mazhar, halile,müttekâ,sancak,sahtiyan sofra, çerâğ,yorgan, aşura küreği vb.

Kurumun diğer iş ve işlemlerinin yanında, kültürel hizmetlerinin gider kaynağı imiş gibi algılanması anlayışının değişmesi, *teberrûkât eşyalarının* evi, vakıf kültür ve medeniyetini tanıtıcı birer vitrini olan büyük emek ve özveri ile kurulan vakıf müzelerinin, laboratuvarların, kaderlerine terk edilmesine izin verilmemelidir. Dönem dönem konuya duyarlı idareci ve uzmanların kişisel gayretleriyle ortaya konan bu kurumların köklü bir mîrâsa sahip olma bilincinde olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün geliştireceği önemli ve sürekli bir politikalarla daha üst düzeylere taşınacağı açıktır.

Vakfiyelerde vâkıflarca *şart kılınan tamir ve terimin* sadece taşınmaz hayrat eserler bazında değil, taşınır eserler için de aynı duyarlılıkla ele alınması gerekmektedir. Vâkıfların vakfiyelerde taşınırlar için de hisse ayırdıkları temelinden hareketle, müzelemize veya kitap ve belge onarımları ile ilgili oluşturulacak laboratuvar faaliyetleri için bu vakıfların gelirlerinden kalıcı bir pay ayrılabilmesi hiç tereddütsüz kabul edilecek bir gerçektir. Birçok vâkıfın

vakfiyelerinde; kitap onarımı, saat onarımı, kapacak kalayı vb. işler için para ayırdığı, bu işler için kişiler görevlendirilmesini şart kıldığı unutulmamalıdır.

Eserleri depolarda biriktirmek ve yeni sorunlara kapı aralamak yerine depo müzeler oluşturarak bugün artık yok olmaya yüz tutmuş neslinin son örneği diyebileceğimiz vakıf varlıklarını sağlıklı ortamlarda korumak, yeni nesillerin ilgisine sunmak geçmişe bir vefa borcu olduğu kadar geleceğimiz için de bir yatırımdır.

Yukarıda ancak birkaç kısım örneğini verdiğimiz vakfiyelerin incelenmesinden gerek kişisel gerek kurumsal anlamda alınması gereken en önemli ders ise bu konuda *hizmette süreklilik* kavramının asırlar sonrasını hesap eder bir öngörüyle ele alınması gerçeğidir. Çünkü bu toplumun bu dinamikleri var olduğu müddetçe *teberrûkât eşyası* da zaman ve teknolojiyle değişikliğe uğrasa da hep var olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynakları

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Def.No:581/2:402/404; VGMA, Def.No: 57/285/99;VGMA,Def.No:570/110/68;VGMA,Def.No:579/533/245;VGMA,Def.No:582/544/418; VGMA,Def.No: 1629/31/4; VGMA,Def.No:588/47/61;VGMA,Def:575/57 / 37; VGMA, Def.No:458/348/6;VGMA,Def.No:570/35/16;VGMA;Def.;608/1/168/195;VGMA,Def.No:949/48/6641;VGMADef.No:573/75/9;VGMA,Def.No:570/35/16;VGMA,Def.No:5822/402/304; VGMA,Def.No:2213 (HAYİŞL 1936:213-2500). (VGM/HAYİŞL 1948:211/1937-1947).

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Ağırman,M.(2012),<http://www.burhandergisi.com/doc-dr-mustafa-arman/936-teberruek.html>.11.04.2012.
- Anonim,(2004),Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sorumluluğundaki Tarihi Eserlerin Korunması Hakkında Sayıştay Raporu (Özet), *Sayıştay Dergisi*, S.53.s.147-150.Ankara
- Arık, R. Oğuz, *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*, İstanbul,1953
- Arslan,Y.(2006),Teberrukat Vakfiye Defterleri 1340 (1924) *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Sayı I.s,133-164, Çankırı Araştırmaları Merkezi, Çankırı.
- Bahrani, Z.(2011),Untold Tales of Mesopotamian Discovery, *Scramble for the Past A Story of Archeology in the Ottoman Empire*,1753-1914. İstanbul, s,125-155.
- Bayram, S.(1999) Taşınır Kültür Varlıklarımızın Korunması ve Yasadışı Trafikinin Önlenmesi, Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, İstanbul, (16-18 Eylül 1998, Askeri Müze ve Kültür Sitesi), İstanbul, s.80-82.
- _____, (2000),*III. Eyüp Sultan, Sempozyum Kitabı*, C.III, İstanbul, s.420-427.
- _____, (2011),Uluslararası 1. İstanbul Camilerinden Çalınan Kültür Varlıkları Sempozyumu.
- Berki, A.H.(1965).*İstilah ve Tabirler*(Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve benzeri Vesikalarda Geçen),Ankara.
- Çelik, Z.(2011),Defining Empire's Patrimony:Late Ottoman Perceptions of Antiquities, , *Scramble for the Past A Story of Archeology in the Ottoman Empire*,1753-1914, İstanbul.s,443-477.
- Deniz, B.(1994), Bir Vakıf Eser Olarak Cami, Mescid, Zâviye, Şifahane Gibi Dinî ve Sosyal Yapılarda Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yayımlar ve Bunların Günümüzdeki Durumu, *Vakıflar Dergisi*,S.23.s,283-296.
- Eldem, H.(2011)From Blissful Indifference to Anguished Concern:Ottoman Perceptions of Antiquities,1799-1869, *Scramble for the Past A Story of Archeology in the Ottoman Empire*,1753-1914, İstanbul,s,281-329.
- Hammadzade Halil Hamdi,(1327),Evkâf hakkında sadaret'e takdim Edilen Lâyiha, Dersaadet:Ankara Milli Kütüphane 1949 A.39.
- Karaduman,H.(2002)Teberrukat Eşyasının Korunmasına Yönelik Öneriler" 6. *Müzecilik Semineri*(25-27 Eylül 2002), Bildiriler,s.46-55.
- _____, (2007) *Türkiye'de Tarihi Eser Kaçakçılığı*,Ankara.
- Koşay,H.(1949),"Tekke ve Türbeler kapandıktan Sonra" *Güzel Sanatlar Dergisi*,Ankara, S.6.s.1-5.
- Koşay,H.(1928),"Hacı Bektaş Tekkesi" *Türkiyat Mecmuası*,Ankara,S.2,s.365-382.
- Nazır, B.(2010), Osmanlı Devleti'nde Müzeciliğin Doğusu ve Dersaadet Numunehane-i
- Ogan, A.(1947),*Türk Müzeciliğinin 100. Yıldönümü*, İstanbul.
- Onay, A.(2009), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Camilerin Finansmanı *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.7.No:18,s.43-80.
- Önder, M.(1992), *Türkiye Müzeleri*, Ankara.
- Ömer Hilmi Efendi,(1977), *İthâf-ül ahlâf fî Ahkâm-il Evkâf*. 1977, Ankara.
- Öz, T.(1949), "Ahmet Fethi Paşa ve Müzeler" *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S.5,İstanbul,s,1.
- Pakalın, M,Z(1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3,İstanbul.
- TBMM,(1.9.1984), 17. Dönem Tutanak Dergisi, Cilt 6,1. Birleşim.
- TBMM,(11.6.1998),20. Dönem Tutanak Dergisi, Cilt 54,101. Birleşim.

Resim 1: Tasnifi Yapılan halı ve kilimlerin yıkanması(VGMA :2006)

Resim 2: Halıların Kurutulması (VGMA:2006)

Resim 3:
Ankara Vakıf Eserleri Müzesi
Deposuna Konan Halıların
Tasnifi(VGMA:2007)

Resim 4:
Ankara Vakıf Eserleri Müzesi
Deposu(VGMA:2007)

Resim 5:
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Halı - Kilim Deposu(VGMA :2008)

Resim 6: Yurtdışından Geri Getirilen ve Yapıdaki Yerine Konan Hünkâr Kasrı Çinileri(VGMA :2008)

Resim 7: Ankara Vakıf Eserleri Müzesi Halı Salonu(VGMA :2007)

EKLER

EK-1:

(TBMM.1984:49)

Dönemim Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, camilerdeki eşyaların korunmasına ilişkin sorusunda şöyle denilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Aşağıdaki sorularımın ilgili Devlet Bakam tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı arz ve rica ederim. Saygılarımla.

Hilmi Nalbantoğlu Erzurum Milletvekili özellikle camilerimizdeki eski halılar ve her türlü kıymetli eşya (sehpa, rahle, şamdan, el yazması Kur'an, Mushaf vs.) gerektiği şekilde muhafaza edilemeyip zaman zaman bunlarda ya değiştirme yahut da eksilmeler görüldüğü işitilmektedir.

Bu türlü halı ve eşyanın zayiini önlemek için,

1. Bütün camilerimizde bir kod no.su tespiti de yapılmak suretiyle bunların envanterlerinin yapılması ve bir demirbaş defterine geçirilmesi ve bu demirbaş defterinin, eşya ile birlikte her cami ilgili görevlisine müftülükler eliyle teslimini uygun görür müsünüz?

2. Camilerde eskimiş ve antika haline gelmiş eski halı ve eşya için Vakıflar Genel Müdürlüğü himayesinde bir müze açamaz veya yaptıramaz mı?

Devlet Bakanı Kâzım Oksay'ın yazılı cevabında ise şöyle denilmektedir.

T. C.

Devlet Bakanlığı 6.8.1984 Sayı : 2-02-4308

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Erzurum Milletvekili Sayın Hilmi Nalbantoğlu tarafından sorulan suallere verdiğim cevaplar aşağıdadır.

Bilgilerine arz ederim.

Kâzım Oksay Devlet Bakam 1. Mazbut ve Mülhak Vakıf, cami ve mescitlerdeki teberrükât eşyasının tespiti, numaralandırılması, değerlendirilmesi ve korunması, 30.6.1974 gün ve 14931 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulan «Mazbut ve Mülhak Vakıf, Cami ve Mescitlerdeki Teber-rükât Eşyası Hakkında Yönetmelik» hükümlerine göre yapılmaktadır. Halen Diyanet İşleri Başkanlığında 1 inci grup 17 ilden kesin sonuç alınmış, II nci grup 15 ilden sonuçlar gelmeye başlamış olup III üncü grup 35 ilde sayım ve değerlendirme işleri devam etmektedir.

Mazbut ve Mülhak Vakıf ve Cami ve Mescitler dışındaki ibadethanelerde bulunan teberrükât eşyasının sayımı, değerlendirilmesi ve korunması için halen Başbakanlıkta bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Kanunu Tasarısına gerekli hüküm konulmuştur.

Yukarıda adı geçen yönetmeliğe göre komisyonların kurulması ve teberrükât eşyasının sayım şekli ise aşağıdaki şekilde yapılmaktadır.

Teber-rükât eşyası sayım komisyonu, her müftülük çevresinde müftünün veya yetkili kılacağı personelin başkanlığında Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilatından bir görevli, müftünün tensip edeceği bir Diyanet personeli cami görevlileri ve camii mülhak'sa mütevellisinin katılmasıyla kurulmaktadır.

Sayım yapılan teberrükât eşyasına numara verilmekte ve bu numaralar cetvellere paralel olarak teberrükât eşyasına yazılmaktadır.

Teber-rükât eşyası formları, 5 nüsha halinde düzenlenerek 1 nüshası Diyanet İşleri Başkanlığına, 1 nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğüne, 1 nüshası mahallî vakıflar idaresine, 1 nüshası ilgili müftülüğe ve 1 nüshası da cami görevlilerine verilmektedir. Cami görevlilerinin değişmesi halinde ise aynı cetveller üzerinden devir teslim tutanağı yapılarak, birer nüshası ilgili kurumlara gönderilmektedir. Sayımları biten illerin teberrükât cetvelleri ciltlettilerilerek kütük defteri haline getirilmektedir.

Türkiye genelinde Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı tescilli 4 433 adet vakıf camii bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğünün 5.6.1981 gün ve HAY. İŞL. Tb. R/81-893 sayılı genelgesi ile Türkiye genelinde vakıf camilerinde teberrükât eşyası sayımı başlatılmıştır.

Şimdiye kadar 18 ilden kesin, 27 ilden kısmen sonuç alınmış, 22 ilde ise sayımlar devam etmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğünün tespit ettiği bu illere ait liste ilişiktir. (Ek - 1)

Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı tüm camilerin teberrükât eşyası sayımları 30 . 12 . 1984 tarihine kadar bitirilerek sonuç Vakıflar Genel Müdürlüğüne bildirilecektir.

Türkiye'deki ibadethanelerindeki her çeşit eşyanın muhafazası görevi Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği gereğince camii görevlilerine verilmiştir. Yönetmelik hükümleri gereğince, camii görevlileri, görevli bulundukları camide mevcut her çeşit eşyanın muhafazasından müte-selsilen sorumludurlar.

Camilerde bulunan teberrükât eşyalarında antik değere haiz olduğu tespit edilen halı ve kilimler İstanbul Sultanahmet Camii Hünkâr Kasrında açılmış olan, «Vakıf Halı Müzesi» ile Sultanahmet Camisinin güney bodrumunda bulunan «Kilim ve Dokuma Yayımlar Müzesi»ne kurye ile gönderile-

rek sergilenmektedir, Ayrıca İstanbul Beyazıt Medresesinde «Türk Vakıf Yazı Sanatları Müzesi» ile Amcazade Medresesinde «Türk İnşaat Eserleri Müzesi» ve «Edirne Rüstem Paşa Kervansarayında «Kültür ve Sanat Galerisi Müzesi» açılması için çalışılmaktadır. Bu müzelerin açılmasından sonra Rahle, Şamdan, Levha gibi teberrükât eşyaları bu yerlerde teşhir edilecektir. Mahallî Müze Müdürlüklerinin başvuruda bulunması halinde teber-rükât eşyasının yerine yenisini almak renkli fotoğraflarını çekmek, her yıl sayımlarım yapmak

ve Müze ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne ayrılan bölümde halka teşhir etmek kaydıyla bu müze-lerde sergilenmesine müsaade edilmektedir.

Camilerde kullanılmayan fazla teberrükât eşyaları ise ihtiyacı bulunan diğer vakıf camilere devir teslim tutanakları ile dağıtılmaktadır. Her biri sanat şaheseri vakıf camilerde bulunan teberrükât eş-yasının korunması için her türlü gayret sarf edil-mektedir. Bilgilerinize arz ederim, Kâzım Oksay Devlet Bakanı(TBMM.1984:49)

